

M. BEZA

304629
Inv. 11156.

1891

PE DRUMURI

DIN VIAȚA
AROMÂNILOR

15600.

BIBLIOTECA CENTRALĂ
UNIVERSITARĂ
BUCUREȘTI

Donațiunea Maiorescu
BUCUREȘTI

«MINERVA» — Institut de Arte
Grafice și Editură — B-dul Aca-
demiei 3. — Str. Edgard Quinet 4.

1913

859-32

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITĂȚII
BUCUREȘTI
COTA 11156

PC87/05

CONTROL 1961

1961

D

EDITURA INSTITUTULUI DE
ARTE GRAFICE «MINERVA»

REPRODUCEREA OPRITĂ

B.C.U. Bucuresti

C15600

CASA PĂRINTEASCĂ

CASA PĂRINTEASCĂ

La revărsatul zorilor impresiile din ajun se deșteptară mai limpezi, desprinse din vălmășag : întâi liniștea cea nesfârșită a înserării pe câmp ; scânteile fugare de licurici ; lătratul câinilor pe dinaintea unei clădiri, despre care spuse chirigiul că era mănăstirea Sântă-Mariei ; apoi sosirea în sat, unde, la poarta casei, mă așteptau rudele cu torțe de zadă aprinse ; și săruturile și urările și plăcerea de a-mi auzi numele șoptit de guri necunoscute : «Cușu... Cușu a lui Todă!...»

Îmi părea așa de ciudat. Veniam după ce mântuisem școala să-mi petrec aci câteva luni ; și pentru întâia oară călcam în

casa asta : n'o văzusem nici-când înainte. Părinții o părăsiseră de mult, ducându-mă în leagăn drum de trei zile cu chervanele. Amintiri de pe acele vremuri nu puteam avea : dormia încă sub neguri conștiința în sâmbure. Aflasem numai din alții despre casa noastră și despre lumea și împrejurimile și frumusețea locului de naștere.

Și acum, gândindu-mă la toate, pe când așteptam cu neastâmpăr să răsară soarele, iată și unchiul apăru. Mijlociu de stat, chipu-i lungăreț, cu numeroase crețuri pe fruntea largă, și ochii luminoși ce trădau încă firea lui de visător. Îl priviam mirat și încet-încet prindeam a mi-l aduce aminte : cu vre-o șapte ani în urmă, călătorind pe nevestite din mari depărtări, pe unde l'o fi aruncat tristețea lui de văduv timpuriu, căzuse într'o seară la noi ; iar spre ziuă purcese înainte, și dupăce se întoarse aci, primiram știre că fuse hirotonisit ; încât pe mireanul pribeag de atunci, îl vedeam acum în rasă și cu o scurtă barbă, cărunțită în parte.

«Hai, nepoate!» vorbi el. «Am atâtea să-ți arăt...»

Și mă luă din odae în odae; mai toate în catul de sus erau deșerte. Ușile țipau prelung în țâțâniile ruginite. Și cum pășiam, din tavanuri cu păienjeni, din largi dulpuri de zid, din unghiere și divanuri goale se desfăcea, pe lângă mireazma ceea adânc melancolică a vechimii, și altceva: sunete parcă tresăriau, voci rămase colo pe urma gurilor de mult amuțite, ecouri ale vieții ce a răs și a plâns odată și odată în aste încăperi. Trecând în cerdacul mare ce privia spre dealuri, ne oprirăm dinaintea unui portret în culori — atârnat singuratic de mijlocul peretelui. Infățișa chipul unui bărbat, în anterior, cu bundă prețioasă și pe cap un fes lat, roșu.

«Nachi a lui Todă... străbun de-al nostru», rosti unchiul pe gânduri.

O suferință mare părea încremeintă în ochii celui din portret și avea, strâns în mâna dreaptă, un fel de trident. Eram gata

să întreb pe unchiul, dar el se întoarse la un câine alb ce ne urma, și repede:

«Ei, Dașu, ce mai isprăvi?... Așa, numai că ești câinele popii, nu-ți dau pace băeții; și apoi vin la mine: «Părinte, câinele mușcă!» Firește că mușcă... Dece ești câine să nu muști? Dar tot e mai cuminte Ota... Otăăă!»

Și pisica, de unde o fi ascunsă, dă fuga miaunând. Cu aceste glume ce vroiau să acopere o turburare neînțeleasă, unchiul mă duse jos în odaea lui, unde se aflau toate în cea mai pitorească neordine: dormia un patrafir colo pe aghiazmatar, niște sfeșnice de alamă în colț, vrafuri de hârtii, caete în formă de catastifuri, fluturi țintuiți în pe-rete. Plutia însă deasupra lor un miros de busuioc și o liniște de gânduri, de recule-gere, care nu displăcea nici muselor; că avea și harul poeziei unchiul. Dint'o sărbă-toare în alta trimeea celor din străini lungi foi scrise, cântând împrejurările și oamenii din sat: istorii vesele și uneori triste, că-roră le împrumuta totuși un sunet dulce de

mângâere; și pe alocuri pătrundea în știhuri și ceva din firea largă, din cadența anostimpurilor ce se perindau în grădina lui. Atingeai cu mâna din fereastră floarea-soarelui și tufele de gălbinele. Și colo se înălța un plop cât o turlă.

«Iacă, zise unchiul, din ramurile lui sunt și plopii ceia...» arătând un rând de plopi mărunți. Și privind iară spre uriașul din față: «Cât s'a făcut! Și l'a sădit taică-tău, nepoate... Treizeci și nouă, patruzeci de ani sunt; mi-l aduc aminte: era copil atunci, săpa și cânta, sădindu-l...»

Plopul vui odată greu din armura-i de frunze. Mă gândii la cel călătorit de mult: mâinile, și gura ce-i cântase, unde erau acum? Și un cutremur rece mă trecu; din afund, din lăuntrul ființei mele crescú o întunecime care copleși orice, și văzduh și pământ; și florile și pomii gemură foae de foae — numai o clipă, dar în care se aduna toată desnădejdea lumilor. Apoi în tristețea potolită ce urmă, se apropiară în amintire chi-

purile tatii și mamei și buneii; și câte-mi povestiseră despre aceste cuprinsuri; reveniau ca prin vis toate. Acum le aveam sub ochi; și casa părintească și codrul și colinele, și sus Muntele Crucilor, de care nu știu ce taină mohorâtă se lega.

II.

Prin lumina ce scânteia la geamuri, auzii
glasul unchiului; cam răgușit, cu legănări
hazlii, zicea un cântec de iubire:

Prea din zori mi te-ai sculat,
Trandafirule!
Și mi-ai deșteptat porumbii...

În gura unui preot n'ar fi sunat bine, dar
lumea din vecini îi știa felul și râdea; ba
încă îi era mulțumitoare de veselie ce adu-
cea în liniștea dimineților. De peste drum
un glas de femeie îi dădu ziua-bună. El nu
răspunse. Umbla prin grădină, căutându-și
de cântec:

Și mi-ai deșteptat porumbii,
De-mi călcără busuiocul,
Busuiocul fetelor...

Numai după ce sfârși, luă seama :

«Tu ești, fata mea?» grăi el. «Unde mi te-ai ascuns? Să vii să-mi vezi nepotul».

Urmă între dânșii vorba, din care am înțeles că era Neta. O cunoșteam după nume. Vară cu mama, deseori fu pomenită la noi acasă ; și totdeauna cu un simțimânt de uimire și de milă. Nu odată, clătînând din cap, mama spusese : «Păcat, păcat... Și ce fată!» Astea dădură sbor gândurilor mele. Mi-o închipuiam osebit de frumoasă, stând deasupra tuturilor, departe, într'un nelămurit de lucruri triste și atrăgătoare. De aceea și sării din pat, când auzii că era să vină. Repede mă îmbrăcai și cu multă grijă ; inima bătându-mi de nerăbdare și o teamă sfioasă, prin care treceau tot felul de întrebări : Cum este? Ce chip o fi având? Și ce are să-mi zică?....

Peste puțin fui gata în grădină. Cu poalele anteriorului strânse, unchiul se purta încă printre flori. Neta veni pe o porțiță — do-

mol se apropië și-mi întinse mâna, urându-mi bun sosit. Intoarsă către unchiul, făcu :

«Negre străinătăți! Ai veri, ai frați, și poți muri, fără să-i cunoști...»

Incet vorbi, și graiul ei avea un tremur de duiosie, care te ajungea la inimă. Un răstimp își ținu ochii lung asupra-mi :

«E întreg lata», — înțelegînd prin acest cuvânt pe mama. «Și fruntea și ochii latei...»

Și deodată se opri, mișcată de ceva. Eu mă uitam în pământ. Așa sunt întâlnirile dintâi : turburătoare, și-ți lasă crâmpeiate impresii. Avea, îmi pare, o rochie de șal închisă și părul sub năframă ; și din toată fața ei doar ochii mi-au rămas în suflet : negri-umezi, cu luciri neașteptate. Și când se întoarse, de-mi ridicai privirile în două rânduri, jucară pe dinainte-mi luminile unei salbe ce purta la gât.

Neta era măritată de trei ani, când soțul ei, Petre a lui Dina, o aduse cu alaiu

și tâmpeni la casa-i de acum — o casă de piatră, cenușie, răsărind cu puțin deasupra gardului nostru. De n'ar fi avut niște garoafe ce-și tremurau culorile proaspete la ferști, anevoe ți-ai fi zis că-i locuită. Și viața într'insa nu părea să fi curs în voe-bună. Urâtul va fi bântuit greu, muștenia odăilor va fi țesut vedenii, de cari Neta căuta să fugă, dând mai des pe la noi. Și cum pune piciorul în grădină, se uita înapoi cu teamă oarecum; și pe urmă venia de se așeza lângă șirul de plop, cu un oftat de ușurare:

«Oh, cât e de bine aci!..»

Și frumos era, în adevăr. Cupele de rochița-rândunelei străluciau și cărbuși aurii treceau prin aerul plin de mirezme, pe când foile plopilor băteau neconținut, mișcând pete de umbră pe chipul Netei, care dela un timp se lăsa pe gânduri. Avea farmec tristețea ei, mă cuprindea și pe mine; dar cum băga de seamă Neta se ridica, prindea să râdă, rupea flori de-mi pune la cheu-

toare, îmi netezia părul, și dându-se câțiva pași înapoi :

«Așa... frumos mi te vreau!»

Asta mă încânta, mă umplea de plăcere, de un fior ce-mi legăna sufletul și după ce pleca Neta — dulce, turburător, fără nume, dar în care toate 'și-or fi avut partea : glasul ei, surâsul galeș, atingerea mâinilor moi, albe.

Drag mi-era să fiu cu ea, să-i umblu pe străzi alătura : mergeam puțin, și din fe-rești, din porți întredeschise șoapte de laudă creșteau, le simțiam împrejur ca pe niște unde aromatice, cari mă făceau uneori să deschid ochii mari la Neta, surprins, uimin-du-mă de frumusețea ei, cașicum n'aș fi văzut-o altădată. Și cât eram de mândru ! Singurul fapt de a fi ruda Netei întindea ca o binefacere în juru-mi. Mulți flăcăi se purtau alfel cu mine : mă chemau între dâșii, glu-meau prietenește, îmi spunea de una și de alta, căutând mai totdeauna să amintească și de Neta ; atunci glasurile lor se învăluiau își opriau la mijloc vorba, lăsa

vinte goluri de umbră, de tăceri al căror înțeles mă urmăria zile dearândul.

Într-o seară, umblând singur și gândindu-mă la astea, îmi ajunse la ureche un fluer — același pe care și în alte rânduri îl auzisem. Adia trist, și neștiind de unde și cine cânta, ai fi zis o voce a munților. Pornii pe urma fluerului ; ceva mă îndemna să caut pe cântăreț. Și-l găsii pe vârful unei coline, păscându-și turma : un om tânăr, cu fața blândă. Părea că mă cunoaște ; lăsă fluerul deoparte când mă văzu :

— Aa, vărul Netei ! Ce te aduse pe la noi ?

— Mă luai după fluer. De atâtea ori am întrebat, cine cântă : «Un cioban din munte», mi-au zis oamenii.

— Și acum, grăi dânsul, când te întorci, ai să spui Netei, că l-ai văzut cu ochii tăi pe ciobanul din munte, nu-i așa ?»

Era tare mulțumit de asta. După un răstimp adăugă încet :

«Mă știe Neta...»

Imprejur se întuneca. Noaptea cădea mai

repede colo sus, în adumbritul munților. Aproape nu mai deslușiam pe cioban. Îl auzii oftând :

«Eeh... mai rar femei ca Neta ; însă fără noroc. Au măritat-o după Dina, un om trecut. Se întorcea vezi din străini și aducea cu el galbeni ; dar ce ți-i și cu toți galbenii... A stat o lună-două și s'a dus». Se gândi puțin :

«Nu erau alții aici ? Poate, nu bogați — păstori ; cari și-ar fi dat însă tot pentru Neta : și oile, și inima dintr'înșii...»

Vorbele ciobanului nu-mi eșiau din minte ; stărueau, împreunându-se cu alte împrejurări din viața Netei. Soțul ei lipsia de trei ani. Din depărtări avea doar grija să scrie — răvașuri de sănătate, cari veniau pe numele mă-sii, Vica lui Dina, și dacă nu spuneau mult, aduceau totuși puțină mișcare în casa ceea din față. După cetirea lor, se întindea iar liniștea. Vica își lua ciorapul în mâini, așezată pe un colț al mindirului, și împle-

tind, nu scăpa din ochi pe noră-sa. Când și când începea să mormăe, se ridica în picioare și, mărunță, luneca prin odăi, din dulap în dulap, scormonindu-le ; și grămezile de chei ce ținea în buzunar se frământau atunci, cu un sunet de lanțuri. În supunerea ei blândă, Neta răbda și nu spunea cuvânt ; ba cerca să uite, să-și mute gândul dela toate alea. Și de aceea fu bucuroasă când într'o zi unchiul, arătând spre mine, zise :

«Ca mâine pleacă, fata mea ; să-l mai scoatem să vadă ce-i prin jurul satului. Mergi și tu cu noi, nu ? Am vorbit eu Vichii».

Și pe unde nu fuserăm apoi ! Unchiul era încă sprinten. Adieri de tinerețe, porniri vechi de hoinărie îl apucau. Îi abătea uneori să-și facă slujba dimineții la schituri îndepărtate, de ne sculam odată cu zorile. Și razna o luam, pe dealuri, între ferigi și pajiști cu miros de cimbru, sub dese păduri în tăcerea cărora foșniau lung grămezile de frunze ; la fântâni ascunse ne opriam. Iar alteori calea ne era spre vii, unde toate se ames-

tecau așa de minunat : nucii și merii încărcăți de roadă, cu desișuri de aluni și rugi și prisosuri de verdeață. Și umblând, ne aflam pe negândite în colțuri de taină, lăuntru cărora bălți licăriau în umbră, cu flori și plante ne mai văzute; și ciorchinii auriau între foile de viță, și eu tresăriam la fiece pas de noutatea lucrurilor și Neta râdea și asta măria și mai vârtos bucuria noastră.

Oh, plimbările de-atunci... De câte ori nu mi-au chemat sufletul înapoi ! Ca niște rare flori ce-și dau strivite mireazma, așa sub greul anilor tresăriră, umplându-mi singurătatea de farmecul, de amintirea lor neperitoare. Deseori auzii lângă mine freamătul de păduri și zvonul răcoritor de șipote, și deseori avui în ochi priveliștea locurilor, mai ales cum le văzusem într' unele prânzuri călduroase, cu satul revărsat în fund, codrul deoparte și două bisericuțe ce albeau pe înălțimi. Se făcea o liniște aromită, plină de soare — oile retrăgându-se la umbră, scâzând tot mai mult vuetul caravelor. Numai de sus, unde

sălciile împleteau cununi deasupra apelor, ajungeau răsunete vesele : pâlcuri de femei se mișcau, întinzând pânzele ; peșchire și tulpane albe jucau în alba lumină și maiul se auzia ca o toacă în răstimpuri. Și pe toate acestea mai mult le simțiam, stăbăteau ca frânturi dintr'un vis, care poate n'ar fi avut loc fără de Neta ; ci dânsa era colo, făptura ei neasemuită neîntrerupt îmi ținea sufletul în tremur : cu rochea strânsă până la genuchi, părul negru scăpând în șuvițe din năframă și fața oacheșă, care așa uneori, din senin se împurpura ; atunci și glasul și mișcările ei nu erau aceleași. Indemnuri de bucurie îi veniau, hohotiri vesele ; deodată însă cașicum 'și-ar fi amintit ceva :

«Râd Cușu... De n'aș râde, ar fi să plâng, și-i mai bine să râd, nu Cușu ?»

În mine suna turburător : «Nu Cușu ?», pe când dânsa căuta aiurea și cu degetele frământa să rupă salba dela gât. Ducând-o la ochi, și spre a schimba vorba, făcu într'un rând :

«Iih, ce frumos ! Ia vezi...»

Mănunchiuri de scânteii, ape colorate sclipeau în boabele de safir, aprinse la soare.

— Sunt femei, am zis, cari se uită și pot să-ți prevestească multe — tot viitorul. Ai fost la vre-una ?

— Viitorul meu... Parcă nu l'ași fi știind...»
Zâmbi ușor, pe gânduri. O vreme așteptai, dar cași alte dăți nu mai scoase cuvânt. Și-mi venia să-i cad în genuchi : «Spune-mi tot ! Dece nu-mi spui ? Nu suntem noi prieteni ?»

Mă durea tăcerea ei. Pe cât ne apropiam mai mult, pe atât mi-era mai greu să știu că păstrează taine față de mine. Dece nu mi-ar fi deschis inima ? Oare, n'avea încredere ? Cugetând așa, mi-aduceam mie-însumi pilde nenumărate de marele meu devotament ; din adâncimi gândul începea să urziască fel și fel de primejdii, de întâmplări grozave, în cari Neta ar fi pierit fără de ajutorul meu ; și făceam eu orice, îmi

dam și viața, sângele meu se împrăștia în flori aprinse de jertfă pentru scăparea Netei. Și aceste plăzmuiri mă țineau cu zilele : stăruitor, dar nu și fără o mulțumire mângâioasă reveniau, pe când Neta rămânea aceeași. De la un timp încă era și mai sfiită. În tăcere uneori simțiam ochii ei țintiți asupra-mi, pieptul îi se ridica într'un suspin nestăpânit și tinzându-și brațele : «Doamne, Doamne!» șoptia în sine-și. Apoi se ducea și zile întregi n'o vedeam, parcă se feria de mine. Tânjind îmi aruncam privirea spre fereastra, unde garoafele albe și roșii se desfoiau :

«Curând am să plec, Netă, și atunci ai să mă cauți poate !...»

În chinuri, aducându-i muștrări și cercând să și uit, fugiam de-acasă și fără să-mi dau seama, undeva sus mă găsiam. Copacii, suflul din plaiuri, potecile cunoscute îmi treziau fiorii zilelor de ieri ; amintiri năpădeau, lacrimi de înduioșare în ochi, și începeam oarecum să vorbesc cu dânsa, mă întreba și-i răspundeam în gând și uneori singur

mă auziam grăind : «Am văzut, Netă, Poiana Cerbului și Fagul-Mare, unde am fost noi... știi, Netă ?» Abia câteva săptămâni trecuseră de când mă plimbam colo cu Neta, și cât se părea de mult ! Departe, ca într'o lume de basme ne mai întoarsă, le afunda pe toate jalea din mine, precum și toamna ce cobora împrejur în sborul fremătat de foi uscate. Codrul se răria : îi sunau ca de aramă adâncimile ; fântânile părăsite aveau zvonurile de plânset...

Când mă întorceam acasă, unchiul se uita îngrijat la mine :

«Ești trist, dragul meu ; ți-i rău că trebuie să pleci. Ei, și de-ai fi stat să vezi cum este iarna la noi...» Și în felul său deosebit începea să-mi zugrăvească :

«Așa, ne trimite dintâi ceața și spune prin glasul vântului : «Gățiți-vă, că mă apropiu !» Și vine. Pornește zăpada — vârtejuri de fulgi cad și cad, astupă tot ; se închid căile, nu intră și nu iese nimeni. Plopul de colo stă drept și alb, trosnind sub greul ninsorii ;

vre-un corb se oprește negru pe vârf și croncăe. Iar noi pe lângă vatră mai tăinuim de câte-toate, și Ota hâr-hâr, hâr-hâr...»

Alte dăți, spre a-mi risipi gândurile, mă puneă să-i cetesc. Avea un dulap întreg de cărți — vechi cărți, rămase din alți oameni. Una, cu scoarțele tari, negre, se chema : *Psalzii lui David* ; tipărită la Viena, cu bani puși mână dela mână după obiceiul timpului, făcând la urmă pomenire de toți câți ajutaseră. Pătruns de evlavie o deschideam : picată era pe alocuri de ceara lumânărilor ce arseseră în lungi nopți de cetire și sub ochi cari demult pieriseră. Cu ea pe genuchi mă găsi Neta într'o zi, când intră la noi. Pășii lin, îmi puse o mână pe umeri și se plecă așa de aproape, că părul ei moale mă atinse o clipă. Crescu între noi o tăcere tulbure, prin care plutia mireazma de mosc a cărții. Am zis încurcat, numai spre a vorbi :
«Iacă, asta e din Viena...»

Ea luă cartea. Stătu puțin cu privirea înaintea, mișcă buzele în chip de a spune

ceva, se răsgândi, și repede prinse a întoarce foile gălbenite de ani ce fâșiau ca de pânză, oprindu-și ochii pe izvodul numelor dela sfârșit. Deodată ceti cu voce :

«Nachi a lui Todă !» Și mirată, adăugă :

«E acela din portret... Strămoșul tău, și-al meu, Cușu...»

Rămăserăm pe gânduri. De multeori ne atrăsese chipul ce păzia trist în cadrul de lemn. O taină părea să fi atârnat asupra lui. Urcarăm în cerdac, unde se afla unchiul, și-i dădurăm cartea să cetească.

«Da... făcu el, arătând portretul ; pe atunci era la Viena».

Am întrebat :

— Și în mâna lui, ceeace ține...

— Inseamnă, că avu trei fii : doi se stinseră la Viena, unde și el fu îngropat în urmă ; al treilea, Uani a lui Todă, și dacă se întoarse, adus de iubire, nu știa bietul că mireasa lui își luase cu puțin înainte sălaş de veci sub iarba țintirimului.»

Zâmbetul obicinuit pierise de pe fața un-

chiului. Vocea lui căpăta acum tonuri grele. Cădea un amurgit din acele mâhnite, când trecutul are graiu, trimite șoapte din adâncuri ; lucruri dragi, vise neîmplinite învie și dor ; și umbre de ființi ce nu mai sunt prind a luneca împrejur. Intorcându-și capul spre zarea înălțimilor, unchiul vorbi :

«Poate ați luat seama la Muntele Crucilor, cum se apropie uneori — parcă misterioase puteri îl strămută ; și alteori, când vâluri de nori îi cresc din poale, fugе de parte, departe... Acolo pe culmi, deasupra crucilor, între steiuri și burueni, crește o floare sură : turme și cerbi singuratici urcă de o pasc ; cine din oameni o miroase, își uită de sine, și de toate uită...»

Unchiul se opri. Un răstimp nedumeriți stăturăm : nu pricepeam ce vrea să ne spue. Dar el urmă :

«Nemișcat, ochii cuprinși de un licărit supraomenesc, ore și ore dearândul Uani a lui Todă privia într'acolo, murmurându-și aiurit :

O pasc răslețe turme
Și cerbii o miroasă...

Din clipa dintâi, când afluase vestea, toți înțeleseseră că se fărâmasese ceva în capul său tânăr ; pânăce într'o zi își luă toiagul și eși pe poartă, zicând : «Mă duc să caut Floarea Uitării !» Și dus a fost pe totdeauna...»

Cuvintele unchiului într'un oftat se rupseră. Muntele nu se mai vedea ; dar îi ghi-ceam apropierea, și urcușurile fără capăt și numeroasele cruci ale celor căzuți ; și tă-lângi băteau — de săptămâni băteau așa, crescând și scăzând, în măreția lui rece de mister.

Povestirea unchiului, deși nu mai fuse po-menită, ne apăsa. Din cuprinsul aceluiași munte apărură într'o zi și negurile. Se lă-sară ca fantazme, urnindu-se tăcute ; un timp se opriau și lunecau iar, tot mai aproape : intrară pe uliți, în curți, în case. Ca din lăun-trul unor ape se auzia din ele sgomotul de caravane ce grăbiau într' aiurea ; și fiecă clinchet, fiecă tropăit era ca o străpungere

dureroasă, amintindu-mi de plecare. Înaintea zilei hotărâte, am fost într'o seară la Mănăstirea Sântă-Mariei. O prietenă a Netei bolia greu și ne-am dus cu toții, și unchiul și Neta și alte femei, să-i ținem priveghiu. Jos e așezată mănăstirea, la adăpostul colinelor ce coboară dinspre sat. Prin fața porții de lemn și zidurilor grele de întăritură trece drumul înstrăinării, având în partea cealaltă o fântână și o terasă închisă de ploi. Aici se îngână cele din urmă șoapte ale despărțirii, până se mai adună călătorii: vin pe jos de-acasă, în tovărășia rudelor. Și la fântâna mănăstirii se opresc; adapă caii, apoi încalecă și se duc. Iar în urma lor mame, surori, soții tinere stau cu priviri ce nu mai văd de plâns. În golul toamnei presimțiri le cutremură; că e și moarte, și poate altă întâlnire n'are să mai fie. Ștergându-și ochii se abat o vreme în biserică și se închină Luminatei Fecioare — unde, la icoana ei cu nimbul și mâinile de argint, ne apropiarăm și noi cu bolnava. O făclie mare fu

aprinsă și îngenuchiarăm, așteptând îndurarea, care se arată prin semne, prin ușoare fâlfâiri în aerul tămâiat al bisericii. Când porniră din altar rugăciunile, Neta se alătură și-mi zise:

«Vino cu mine !...»

O urmai, fără cuvânt. Ne urcarăm pe scări într'o margine a chiliei de sus, unde atârna clopotul mănăstirii. Neta prinse frânghia și smunci de câteva ori. Un vuet adânc izbucni ; răscoli ecouri ce se prelungiră și se stinseră din mai multe părți, chinuitor, ca niște oftaturi ale întunericului. Grăi atunci Neta :

«E obicei a se trage clopotul... Eu îl trag ei, altcineva l'o trage și pentru mine...»

Glasul îi slăbise de tot, anevoe 'și-l stăpânea :

«Dece spui asta, Netă ?» am zis.

Câteva clipe nu răspunse. Luminile ce ardeau colo între șoaptele de rugă ale bisericii, aruncând mici raze pâlپâinde pe feręsti, nu ajungeau până la noi. Din umbră, fără să i văd chipul, auzii :

«Ce-mi rămâne mie, Cușu ? *El*, și dacă vine, ce-mi este mie de el ? Mi l'au dat fără să-l cunosc și fără voea mea... Iar acela ce mi-i atât de scump sufletului se duce, și poate se duce pentru totdeauna, Cușu...»

Câte gânduri, câte porniri, câte doruri nemărturisite hrănisem adânc în mine, deodată năvăliră, înecându-mi răsufierea, cât de-abia rostii :

«Eu nu plec... pot să nu plec, Netă !»
Dar ea întinse mâna — rece ca de ghiață o simții, acoperindu-mi gura :

«Taci, taci mai bine... Tu mă știi acum, și noi... noi suntem veri, Cușu !»

Speriată oarecum de ea însăși, de sunetul ciudat al glasului ei, se dădu înapoi. Și iar trase clopotul. Și poate, și vibrarea grea de aramă va fi pătruns-o, că prinse a tremura din tot corpul; îi tremurau și brațele, cuprinzându-mă strâns pe după gât, și sânul și buzele ce șoptiau între lacrimi :

«Tu să pleci, Cușu... să-ți faci un nume. Asta va fi și mângăerea mea, să te știu

bine... Și când îi fi departe să te gândești
uneori și la Neta... să-ți aduci aminte și de
Neta...»

După câteva zile plecai. Și ani trecură.
De atunci nu fu să mai văd, nici pe Neta,
nici casa părintească.

LA O FÂNTÂNĂ

LA O FÂNTÂNĂ

Poposisem la poalele unor vechi păduri, dincolo de câmpia Saraghiol. Aici, pe tărâmurile astea muntoase, nopțile sunt reci; și măcar că chirigiii aprinseseră focul, tresăriam — speriat în acelaș timp de liniștea, de arătarea neobicinuită a lucrurilor, precum și de multele șoapte neînțelese, pe cari le trezește noaptea din ape, din frunze, din tot largul naturii adormite.

Cerul de altminteri senin. Strălucirea de sus părea că lasă o pânză albă, din care se desfăceau, abia lămurite, umbrele munților.

— Uită-te colo, zise glasul unui chirigiu, pe culme, unde ard și tremură atâtea lumini. E Clisura. Iată și muntele Viciu și mai jos stânca ceea: Cheatra Ciuliganului. Ai

crede că-i un vultur, nu? O pasăre mare, mare...

— Seamănă mai degrabă cu un uriaș ce stă la pândă.

— Așa e, un uriaș. Mulți se sperie, când o zăresc de departe. Mai ales că pe sub stâncă se deschide și o prăpastie neagră și adâncă, unde toată noaptea se aud: ba râsete, ba hohote înecate'n plâns, uruituri grozave, și uneori sună și chimvale și bat și tobe... da, da, numeroase tobe bat și bat și bat...

— Mare minune!

— Odată chiar, într'o noapte, ce-mi văzură ochii! Din fundul ei se făcea că ies niște namile: una, două, trei, curgeau ne-numărate, cu gâturile lungi, întinse, de cari atârnav clopote; se mișcau bălăbănindu-se întruna: glunguru-glunguru, glunguru-glunguru... ce crezi? Erau stafii».

Chirigiul tăcu și se așeză lângă tovarășii săi. Îi vedeam pe toți obosiți, întinși la pământ, cu fețele arse ce păreau de bronz la

lumina flacărilor. Spuneau câte ceva, oftând și iarăși urmau tăceri lungi — pânăce unul zise :

«Ați băgat de seamă? Pădurea asta parcă trage a somn, de-ți vine să dormi și să nu te mai deștepți».

Într'adevăr, desigurile întunecoase și umede răspândiau în aer ceva greu, mirosuri adormitoare de plante, de buruieni amare.

«Vedeți bine, adăugă chirigiul, nu cumva să dormiți și să lăsați focul să se stingă. Doamne ferește... că multe se întâmplă, mai cu seamă unde n'a trecut de miezul nopții și unde suntem aproape și de Fântâna Albelor.

— Daa? întreb eu mirat.

— N'o cunoști? Vestita fântână, cu apa ce curge prin trei guri, toate de piatră.

— Am auzit vorbindu-se. Și multe se spun. O fi adevărat, n'o fi?!

— Să mergi odată s'o vezi. E plină de năfrâmi albe, fire colorate, bucle, bănuți de argint și alte. Că zilnic vin bolnavi, și femei și fete și copii, se apropie înainte de răsă-

ritul soarelui, aducând daruri — cu busuioc și turte dulci în mâini, îngenuchează și încep:

Frumoaselor și albelor

De am greșit

Și v'am mâhnit...

Și apa fierbe. Stropii sar în sus și cad și joacă, bolborosind ceva. Și de jur-împrejur cresc ferigi mari și stufoase, și ierburile cât rogozul, să te pierzi în ele, că nimeni nu le calcă. Apoi sălcii multe, cu frunzele mici și lucioase parcă ar fi niște solzi și brațe de iederă, vrejuri lungi se agață printre ramuri, încolăcindu-se ca șerpilor.

Chirigiul se gândi. Apoi, scăzând glasul:

«Cunosc un băiat, care a dormit aici. Și au venit ielele și l'au luat pe sus. Și multă vreme băiatul a mers așa, purtat ca de vijelie, cu ochii închiși de nu vedea unde calcă. Și pasă-mi-te băeatul n'a scăpat teafăr. După câteva zile s'a stins pentru totdeauna, că n'avea pace. De unde sta, începea să tremure, înecat de sudori ca ghiața și noaptea

săria din somn, văetându-se că nu poate să doarmă, că niște câini aleargă mereu după dânsul și urlă și urlă...»

Tăcerea din jur părea că se turbură. Din când în când unde reci, adieri străbăteau — de departe, din nesfârșitul nopții, treceau suflând ca niște guri nevăzute și atunci focul tresăria, zbuchind aprins, cu scânteii, cu vâl-vătăii, cari se resfrângeau în toate părțile; ai fi zis că scapără, și odată se lumina pădurea, adâncurile ei nepătrunse, tănuite :

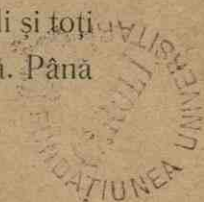
Acolo e fântâna și iedera ce se învârte ca un șarpe, și ielele... Parcă le vedeam, alunecând ușoare, în pâlcuri albe.

Unul din noi șopti :

— Nu-i așa ? De multe ori nu fac nici-un rău. Se strâng numai la fântână și cântă.

— Ei da, le-am auzit și eu în tinerețele mele. Și ce glasuri ! Dar azi, nu. Vor fi plecat, s'or fi ascuns... Dumnezeu știe, că nu se mai arată».

Vorbea bătrânul Mihaela lui Școndi și toți căutau să-l asculte cu băgare de seamă. Până

și caii se apropiau și după cum erau cuprinși ori nu de bătaea focului, vedeam ca prin vis câte un picior, un cap luminat, o coamă de mătase aurie.

«Și nu-i că s'au dus zânele, dar se duce și pădurea. Că oameni străini se furișează, parcă n'am fi noi stăpâni; și taie azi, și taie mâini, izvoarele seacă și satul rămâne fără adăpost.

Ehe, măi fărtați, voi n'ați pomenit cum era odată pădurea! Și mare și bogată, cu turme de cerbi și de căprioare și pasări multe; și când venia seara și se aprindeau focurile pe dealuri: stână ici, stână colo, și începeau fluerile să cânte...»

Glasul bătrânului tremura. Pe nesimțite aduse vorba și de timpuri și mai trecute, povestindu-ne cum s'a făcut descălecarea în aceste locuri, unde strămoșii au dat numai de codri neumblați de când lumea. Și aici, în mijlocul lor, au început să-și dureze locuinți ca niște cuiburi uriașe — de multeori fără să taie copacii; încât se găsesc și

astăzi case, cari au drept stâlpi, trunchiuri întregi cu rădăcinile adânc înfipite în pământ.

În vremea asta am auzit pe cineva că strigă deasupra noastră :

— Ei, care-i acolo ?

— Noi suntem, chirigii ».

Atunci se ivi și pădurarul. Un munte de om, cu pușca pe umeri :

— Bine că ați răspuns, că de nu... Așa sunt eu, întreb odată și încă odată, și apoi — foc.

— Vorbiam, zise bătrânul Școndi, de jaful ce se face cu pădurea asta.

— Nu mai departe, chiar azi am găsit vre-o zece fagi ; din ai mai drepți și mai frumoși, doborâți la pământ. Coaja încă fragedă și foile... »

Și fără să-și mântue vorba, pădurarul se plecă într'o parte și trase cu urechea.

«A, ha, izbucni el apoi cu un fel de bucurie, iarăși au venit ; dar acum nu-mi scapă. Ați auzit ? De trei, de patru ori a căzut secura ; cum intră glontele în trupul omului,

așa sună surd, înăbușit.. Ci simt eu, nu-
maidecât simt. Că frunzele murmură și toată
pădurea se cutremură și prinde să ofteze și
să cheme...»

Pădurarul plecă, se pierdu în umbră; iar
noi, clătinând din cap, am stat pe gânduri,
fără a mai vorbi.

MORTUL

MORTUL

Intr'o după-amiază, cum treceam pe niște plaiuri din ținutul Viciului, zărirăm de parte, prin lumina ce tremura deasă ca de pulbere, oameni și cai strânși la un loc. Am întrebat pe un chirigiu, care venia în fugă:

— Ce este?

— Iacă, un drumeț a murit... Mă duc să dau de veste la mănăstire.»

Ne-am apropiat și noi să vedem. Între ferigi sta întins mortul — bărbat trupeș, cu fața largă, mustățile groase, bălane. Ca mulți ce se răpun pe neașteptate, fără să boliască, ai fi zis că doarme. Buzele strânse, cea de sus întoarsă puțin înăuntru, lăsau pe chipu-i un fel de nedumerire, parcă bietul om ar

fi vroit să întrebe: «Ce-i cu mine? Ce m'a ajuns, de-am incremenit așa, fără vorbă?»

Oamenii începură a ne spune cum s'a întâmplat. Ei mergeau colo pe drum. Nu e mult... Și deodată zăriră pe cineva, că face semne cu mâinile și fâlfâie dintr'o batică. Înțeleseră că nu e bine și dădură goana spre dânsul; dar, când să ajungă, era prea târziu: omul se sfârșise. Atunci făcură și ei ce mai era de făcut: îi închiseră ochii și-l întoarseră cu fața la răsărit. Atâta povestiau. Mai încolo: de unde și încotro și cu ce treburi, nu puteau să știe. Bănuiau a fi un negustor, după port — că era îmbrăcat nemțește, și după un catastif ce s'a găsit asupra lui. Și tot vorbind, își treceau unul altuia păreri și prepusuri, cu graiuri învăluite, cu întrebări dese, cari se încrucișau deasupra mortului:

— Umbla se vede după veresii.

— Așa se vede. Și moartea pe urma lui...

— Da' din ce? Că bolnav să zici nu eră.

Atunci?

— Dambla... Poate inima, și cum fuse cald și el urca obosit, trăgând calul de căpăstru... Pe spate găsirăm pete roșii: asta din cădere, s'a îngrămădit sângele.

— Ce-i și viața noastră! De un fir se ține — vezi, de veniam cevaaa-ceva mai degrabă...

— Orice am fi făcut, i-a fost scris așa; chiar el, când da din mâini, o fi simțit că nu-i scăpare. Pe semne, însă, avea ceva de spus, o vorbă pentru cei de-acasă.

— Cam ce vorbă? Acum s'a dus... Calul de mai știe — i-o fi spus lui, că în vreme de primejdie vorbim noi și cu iarba și cu pietrele...»

Alături calul zvâcnia din picioare, uitându-se cu ochii mari, lacrimoși, pe cari treceau scurte luciri de înțeles. Dar ce să răspundă? N'avea nici minte, nici graiu de om.

Deodată bătrânul Mona prinse a clătina din cap spre mort:

«Sărmane, sărmane! tu dormi aici, și acasă te-așteaptă; ei n'au de veste și rîd și se bu-

cură...» Apoi întorcându-se către oameni: «Sănătos ca fierul până mai adineaori... Făcea socoteli, croia numai planuri, și de moarte nici gând... Da' care se gândește? Ne gândim noi?»

Ceilalți nu răspunseră. Pe fețele lor aspre se întindea o umbră de neliniște. Ei, cari n'aveau grijă de moarte, gata oricând s'o înfrunte, de unde venia că simțiau acum un fior nedeslușit, încât aruncau priviri lungi, de mirare, și la trupul fără viață, și la priveștile din jur — aceleași, pe cari le aveau zilnic sub ochi: tufării de ferigi, păduri cu pletele verzi până'n pământ, mai deoparte munții tăcuți, răsăriți acolo de veacuri. La umbra lor, ca și norii pe vârfuri, oameni au trecut și oameni s'au dus, neamuri au venit și neamuri s'au stins, dar ei stau și stau înainte.

— Parcă nici n'a fost, grăi unul. Nu mai simte nimic.

— Ce vrei, odată ce 'și-a dat sufletul...

— Și dureri o fi avut? Cine știe... sunt cari se canonesc mult până să le iasă sufletul.

— Da, când e boală. Însă când vine moartea și te ia din senin, deschizi gura: hu, hu, hu de trei ori, și sufletul se duce.

— Am gândit eu de multe ori, începultul, un om sfios, care până atunci nu deschisese gura. Ce să fie sufletul?... E duh? Și simte? Cică se duce și se întâlnește cu celelalte suflete, plecate demult, și se cunosc ele înde ele și se întreabă... Însă de unde să știi? S'a întors careva să spue? Și apoi, unde stau? Căci nu de azi de ieri, ici de mii de ani tot mor, tot mor... Unde le încape?

— Socoți că-i puțin loc? răspunse Mona. Câtă-i lumea asta și încă atâta, și încă, și încă, să trăești vieți dearândul și numai să adaogi lume după lume și nu-i dai de capăt... Te joci cu ce-i acolo?» făcu Mona, arătând cu mâna spre cer.

Soarele cât asfințise. Nori ingrămădiți la apus, muiiați în purpură, închipuiau o intrare uriașă în lumea tainelor. Și în fața lor dela un timp începură a curge pasări — multe, nenumărate, văslind cu greu în aprinsul înserării. Una se desprinse din stoluri, sbură

mai aproape și în tăcere, abia dând din aripi, se roti deasupra noastră. Toți ridicară capetele. Mona șopti:

«Poate-i sufletul mortului... Așa umblă ele până nu trec podurile».

Toți tăcură — multă vreme. Formele munților se înecau în umbră. Cu întinderea liniștei veni de undeva, din păduri, vuetul unei cascade. Apoi se lămuri și vântul: îl auziai cum smulgea sunete, din foi, din ierburi, din ape și trecea nevăzut, ca și ieri, ca și alaltăieri, pe când mortul zăcea neclintit între ferigi.

— Mai așteptăm? întrebare chirigiii. Dela mânăstire nu se văd încă...

— Și dacă vin, făcu Mona, e prea târziu. La ceasul ăsta nu se pornește mortul. Și dupăce se gândi puțin:

«Așa nu-l putem lăsa, nu e bine; să-i facem un adăpost de frunze și să rămânem doi-trei, măi frați, să-l păzim, că oameni suntem... știm și noi sfârșitul?»

I C A

I C A

Toți o cunoșteau pe Tina lui Sidu: mărunță, în rochie neagră și năframă la fel, din care două zulufuri lungi eșiau în semn de jale, tremurând ca două fire de umbră pe obrajii plânși, deseori bătea același drum. Femeile șoptiau :

— Tina lui Sidu...

— Săraca Tină! Până azi nimic?

— Nimic... »

Și pe gânduri priviau cum o lua spre marginea satului. Acolo, deasupra Văii Seci era o casă — nu ca celelalte. Cu zidurile netencuite, scoțând afară brațe de grinzi, și streșina revărsată sub greul ardesiilor, mocnia cât e ziua printre tufe de urzici și

burueni otrăvicioase. În puterea nopții, însă, valea din hăul ei nevăzut trimitea sgomote — un vârtej de bombănituri, cari veniau rotind și rotind împrejur; uneori încă și fluerări și bătaii de tălângi, și din prag se lăsă pe un fus, cu părul despletit, o vedenie. Apoi, după cântatul cocoșilor, iarăși cădea în liniștea ceea de ruină, unde vre-o femeie doar ca Tina lui Sidu se mai strecura.

«Ai venit?» mormăia dinăuntru vedenia, care se arăta ziua în chipul unei bătrâne cu numele de Boja:

«Stai, fata mea, și să vedem, să vedem...»

Un răstimp Boja rânduia cărțile în tăcere.

Pe urmă, fără să se uite la Tina lui Sidu:

«Tot așa... Iacă el, trăsni-l-ar să-l trăsnească, și alături o femeie; alta nu poate să fie... Uite cum ies împreună... Și-i cade femeii un dor, care merge către tine — un dor cu lacrimi, fata mea; că plânge, ia plânge... Și se deschide aci un drum... Ce drum! Spre soare-apune, fata mea; s'a mai făcut odată, și se întoarce înapoi... Dacă-i

drum e drum: mai depărtat — nu-i mâne, poimâne, dar este...»

Și dând la o parte cărțile, ridică fața-i rece, amorțită, în care numai ochii băteau des și repede ca două găze, și adăuga încet:

«Cărțile, fata mea, spun și nu prea spun; da'să vii odată noaptea, când apele dorm să vii; și om afla noi unde o ține...»

Cu ochii plecați, acum plini de lacrimi, Tina lui Sidu eșia dela Boja, mișcând întruna buzele, adesea rostind tare: «Ica mea, Ica mea!» Vorbele aste veniau dela sine, din prisosul gândurilor fără capăt și fără sfârșit — așa de încâlcite, de-ar fi stat să se întrebe: Oare, nu e numai o poveste? Inșă ele țineau de lungă vreme; aproape șase luni de când se chinuia să afle măcar un semn cât de mic, dintr'o clipă într'alta cu aceeași grijă pe suflet: Acum unde-i? Are să vie?.. Și cu mintea neconținut la Ica, prin ceața de lucruri neînțelese, prindeau a licări vechi amintiri; întâmplări din trecut creșteau într'o lumină blândă, moale, de

fericire apusă, care o durea cu atât mai mult...

Așa era — o zi de Paști, după amiază. Din poala codrului începură să picure tonuri dulci.

Și ea nu mai avea răbdare; umbla neîntrerupt din odaie la fereastră și iarăși în odaie, îndemnând: «Aide, draga mea, că-i târziu, și lumea se poartă, se poartă...» Zăbovia Ica înaintea oglinzii; și când o văzută, în rochia-i albastră de atlas, îi sări la gât de bucurie: «Ca un soare!» Și fuga la fereastră, rupse din glastră o garoafă ca de foc, și dupăce i-o puse în păr, îi cuprinse fața între mâini și o sărută; își întoarse capul de-oparte, șopti ceva în sine, și iarăși o sărută: «Să nu te diochi, porumba mea!» Apoi, cu ea la dreapta, eși.

Din doi în doi pași se trăgea înapoi și o privia, și o privia, cât s'o bea de mare drag, nu alta.

De peste sat, din podișul înverzit, asupra căruia pădurea se lăsa dintr'o depărtare necuprinsă, cu răcoare de șipote, de foi tinere și de mușchiu, cântările acum răsbăteau mai mult: prelung și chemător clarinul, molcum alăuta, profund marea tobă, părând că răsună din locuri numeroase. Jocul se pornise: flăcăii de-oparte, fetele de alta. Hora lor — gătite cum erau sărbătorește, sub razele ce tremurau scânteind pe salbe, mătasuri, paftale, ai fi zis o ghirlandă minunată: aci se micșora, aci se lungia învârtându-și florile în fel și fel de culori. Jurîmprejur, lumea, stând în pajiști ca pe terase, le urmăria din ochi:

— Uite Sirma Oanei, ca o gherghină!

— Și Zița lui Dedu, sor — câtă s'a făcut...

— Cresc fetele, ce crezi; ia ca mâine i-om juca la nuntă.

— Dar asta?»

Și se întoarseră cu mirare la Ica. De unde venise? Din ce palat al zânelor coborâse? Albă era la față, de un alb viu, catifelat;

și când pași în capul horei, se aprinse cași garoafa din păru-i. Cetinel întâi, purtându-și trupul într'un legănat ușor — treptat iușind, la pas cu muzica, pânăce luată de beția sunetelor calde, amețitoare, nu mai știa de calcă jos : gura întredeschisă, dinții strălucind, șuvițe jucându-i pe frunte. În jur trecură murmure de uimire : «Ica Tinei, să-i trăiască, să-i trăiască !» Toți o fericiau pe Ica ; multe mame ar fi dat orice s'o aibă de noră. Și numai de ea fuse vorba, și după-ce hora se risipi. Rămase în ochii tinerilor, ca luna cea nouă ; se simțiau luminați, îi trimiteau dezmierdări cu gândul, mărturisindu-și în taină de iubire : șopotirile creșteau, ritmic se împreunau la unii, vorbă de vorba, încât a doua zi cântecul era gata ; porni ca din senin pe sub case, și ajunse curând la urechile Tinei, care nu putu să nu strige mișcată într'o seară :

«Ică, draga mea, vino, ia vino !»

Dinspre dealuri se auzia o cântare — vre-un chirigiu de bunăsamă, căci părea călător

glasul, depărtându-se împreună cu chervana; dar în liniștea ceea adus de boarea nopții, resfrânt de colnici, suna atât de armonios și de limpede, pâna și cele mai ușoare mlădieri; cuvintele din urmă veniau repetându-se, încărcate de farmec:

Podoaba lumii noastre,
Frumoa — frumoasă Ică!

«Auzi, dragă?...»

Ochii fetei se umplură de o plăcere nesusă, pieptu-i se umflă. După câteva clipe se învârti prin odaie și zise prefăcându-se:

«Cum ești și tu mamă! Parcă numa eu îs Ică? Dar câte Ice nu sunt...»

Apoi, alăturându-se de Tina, vorbi alintată:

— Sunt eu atât de frumoasă, mamă?

— Cum să nu fii, scumpă... E alta mai frumoasă?

— Și ce am eu, mamă!? Că rotundă și roșie ca Sirma Oanei nu-s.

— Ei, da' umbra ta pe față, și gura ta, și ochii...

— Lasă, mamă, n'are și Zița ochi ca ai mei ?

— O fi având și Zița, decât ochii tăi îi migdălați, și dulci, și dulci, de n'are saț mama sărutându-i».

Și fericirea lor crescă pe atâta și prin venirea lui Sidu. Tatăl Ichii era plecat de vre-o patru ani la Stambul ; și când ajunse bun-sănătos acasă, biata-și Tină se zăpăci cu totul ; râdea și plângea, și nu știa cum și de unde să înceapă : câte nu avea să-l întrebe și câte nu avea să-i spue — de vii și de morți, de logodne și de nunți, și de horă, mai ales de horă ; însă Ica, mai grăbită, până să aducă mă-sa vorba, îi petrecu lui Sidu mâinile pe după gât, și plecându-se, cu mișcări de copil răsfățat, îi murmură la ureche cântând pe jumătate cuvintele :

Podoaba lumii noastre,

Frumoa — frumoasă Ică!

De aci încolo toate se întunecau. Ce mai fu ? Intrară în iarnă — o iarnă cu multă ză-

padă, stâlpii ce însemnau drumul pe coama dealului se acoperiră ; când, într'o seară, din alba depărtare, căzu în comuna lor un străin — călător cu mare vază. Unde să-l găzduiască? Mai nimerit ca la Sidu nu se găsia nicăeri. Și cum veni străinul, dintr'o privire Tina înțelese că e fiu de pașă — negreșit fiu de pașă. Alta ce putea fi? Că sub neagra blană cu samur purta fermeneă și poturi numa în aur. Și el tare frumos: înalt și brun, ochii scânteioși, având în colțul buzelor, sub mustața neagră, ceva umbrit, nespus de atrăgător. Acuma, o fi știut el despre Ica? Poate; fiindcă, vorbind cu Sidu, întrebă:

— Câți copii aveți?

— Numai o fată». Iar Tina, căreia Sidu îi lămurise vorba, ridică un deget, și mișcând din umeri, adăugă în graiul de-acasă, pe care nu-l pricepea străinul:

«Atât ne-a dat Dumnezeu.»

Și așa fu de o scoaseră pe Ica să cins-tească: răsări cu tava în prag, și străinul parcă își opri un țipăt — uimit stătu, cu ochii

mari înflăcărați la ea; și pe loc fata se rumeni, apoi se făcu albă-albă, tremurând din tot corpul, cât să-i scape tava din mâini; și maică-sa gândi că-i de prea multă sfiiciune. Și pe urmă, când fu la masă, toată vremea călătorul tăcea dus pe gânduri; o roșeață ca de friguri îi năvălia când și când obrazii, și Tina se uita la el, și zoria întruna pe soțu-i:

— Întreabă-l, frate, cum îl cheamă și de unde-i, să știm și noi.

— Ei, l-am întrebat: Ruhi Bei, de către Saraghiol.»

Călătorul, auzindu-și numele, doar că zâmbi și dădu din cap. Și a douăzi purcese la drum — ca o pasăre ce vine dintr'un larg necunoscut și se pierde în același necunoscut. De unde să fi știut Tina ce avea să urmeze? Alături de Ica se opri la fereastră, petrecându-l din ochi, cum se depărta în scîlpirea zăpezii; și numai după ce se întoarse în odaie, auzi pe Ica:

«Mamă, ia vezi, mamă!..»

Lângă ceașca din care băuse călătorul, era un inel.

«I-o fi căzut, I-o fi uitat», făcu Sidu în turburare ; pe când Ica îl și puse în deget, și-l arăta mă-sii cât era de minunat : întreg-întreg de aur, cu piatra neagră, strălucind ca și ochii străinului.

Apoi la sfârșitul iernii Sidu porni iar la Stambul. Despărțirea fu dureroasă, învăluită și de presimțiri negre. Ica zbucni deodată în hohote de plâns, și-l cuprinse în brațe și-l strânse, și-l strânse ; și tatăl cu mare neliniște se întoarse către Tina și-i zise, ca s'o aibă în grijă. Dar ce putea și biata mamă ? Făcuse ea multe, umblase pe la biserici — fără priință. Dela o vreme Ica nu era aceeași : ceva neobicinuit, supraomenesc se petrecea ; până când într'o noapte, auzi Tina sgomot ; cât avu timp să gândiască : ce să fie ? și adormi ; și iarăși prin somn — sgomot, mișcare neînțeleasă ; și parcă cineva, glasul Fe-

cioarei dela icoană îi șoptia : «Scoală, Tină, că nu e bine, Tină...» Dar ea gândi că visează. Și spre dimineață, când se uită și cercetă, Ica nu era ; și a doua zi, și a treia, și a patra — Ica nicăeri. Și Tina să creadă nu voia, tot adăstând, întâmplându-i-se de multeori a-și zice : «Uite, am s'o văd acum ; de-oi eși puțin din casă, la întoarcere o găsesc aici...» Și vremea trecea. Dintru început gândul nu-i se duse la străin.

Treptat însă anume împrejurări, lucruri mărunte în legătură cu el, prindeau însemnătate, creșteau negre, pline de bănueli.

Ce om era ? Și inelul acela... Nu l-o fi lăsat înadins ? Piatra lui din vârful cum sclipia de ciudat ! Schimba fețe-fețe în lumină : din închisă-neagră se făcea vânătă, și din vânătă — albastră ; și se uita Ica în adâncul ei, parcă te miri ce ar fi urmărit ; și așa stând într'o zi, cu privirea țintă, șopti pe gânduri :

— Ce ochi avea Doamne...

— Cine, dragă ?

— Călătorul, mamă, și ce frumos !

— Frumos, da' turc, draga mea, turc.

— Și dacă era turc... Nu-s ca noi turcii, mamă?

— Ca noi, ci vezi, draga mea, cum să spun — ca noi, da' turci, turci».

Între aceste nedumeriri, niște păstori aduseră știrea, că spre zorile nopții, în care Ica pierise, văzură de pe coastele Muric un șir de călăreți : ăl din frunte părea să fi ținând în brațe o femeie, și toți goniau pe drumul către Saraghiol.

Asta se potrivea și cu ce spusese Boja : «Spre soare-apune, fata mea...» Și cum vorbiseră, Tina se duse la ea și noaptea. Și aprinse vrăjitoarea foc în vatră, și deasupra focului — bolborosind ceva din dinți, începu să fărâme burueni uscate. Flăcările tresăriră, plesnind, colorate și lungi ; din Valea Seacă vuctul porni, crescău, dădu ocol casei. Și nemșcată Boja, țintind limbile de pară, se auzi dela un timp :

«Inelul, fata mea... Și ce-au legat alții, eu nu pot să desleg...»

Și vorbele se pierdură. Grozavă larmă — fantome băteau în ziduri, huruiau sinistru prin vântul nopții, care intrând pe horn, răscoli focul de-l făcu să țipe ; împrăștiè prin odaie mirosul de burueni arse și funul înecăcios ; încât Boja deabia se mai iția, lăsându-se ca într'o depărtare adâncă, de unde câteva frânturi din glasu-i ajungeau :

«Acum îi văd... Iată seraiul... Treci poarta — ce poartă, fata mea!... Din cămară în cămară ; închisă o ține — în șapte camere cu șapte chei...»

Fără voe murmură și Tina : «Șapte camere cu șapte chei...» Și de multeori va fi îngânat pe urmă vorbele aceste, fiindcă a doua-zi trecură în gura lumii : «Șapte camere cu șapte chei...» Dar, unde anume se afla seraiul — era ceva de nepătruns. Caravane, sosind de pe drumuri lungi, treceau sub case ; zvonul tălăngilor scotea la porți bărbați-femei, și se opriau, întrebându-se,

grăindu-și cu mirare ; și cavarnele fugiau înainte ; lăsau după ele amar de bănueli, de presupuneri : din om în om umblau, creșteau, se depănau ; vești ciudate, unele trăind puțin, risipite prin altele. Se făcea un timp că nu răsufila nimic — o taină fără margini, sub care numai închipuirea cutreera, desvăluind seraiul :

«Undeva în Saraghiol, cu întărituri mărețe... Scări de marmoră... Ica de sus coboară ; se așează lângă havuzul din grădină : apa sare și cade și se joacă în stropi de mărgăritare... Și plânge Ica, plânge... Ca să-i treacă dorul, roabe ies, și-i sună din geam-parale — și tot plânge Ica...

Apoi veștile iarăși, te miri cum și de unde — neașteptate, misterioase, ca niște fulgi de omăt, veniau, lunecau, pătrundeau în toate părțile. Odată se dădu fără îndoială și locul seraiului. Petre a lui Șodi, chirigiu cunoscut, îl găsisse : «In sus de Cailăr, după nepătrunsul Buiuc-Orman, cum vii despre șes». Numai că, cercetașii porniți într'acolo răscoliră za-

darnic : seraiul nu era. Și toți nu mai știau de uimire, se adunau în sfaturi, neliniștiți, speriați, atinși ca de fiorul unor lucruri ascunse, întunecoase :

— E cu putere ? Omul se jură cu jurământ.

— Nu-i s'o fi năzărit ?

— Ei, năzărit... Dacă l'a văzut cu ochii...

— Poate Albele ; clădesc ele din nimic palate și minunății — așa, să ne momească...

— Ia stai, de unde a știut Șodi, că-i acela seraiul ?

— Apoi n'a știut ; omul a căscat ochii, și s'a uitat... Și atunci iacă un lemnar. «Al cui e palatul ista ?» — «Palatul ? A lui Ruhi Bei...»

— Ruhi Bei... Mai știi ? Lemnarul acela n'a fost chiar el ? Acolo ca lemnar, aici ca fiu de pașă, aiurea dându-se poate altfel... Ruhi Bei ăsta e un mare vrăjitor...»

Tina ce să mai creadă ? Și ce să mai zică ? Dela soțu-i primia scrisori amărâte, întrebând de Ica. Și Boja ținea una : «Dacă-i

drum e drum...» Intr'un rând chiar adăogise : «Când a crește frunzele — atunci va să vină». Dar frunzele crescură și se vestejiră frunzele, și viile dădură poamă și se culeseră viile, și zăpezi albe coborâră și se mutară zăpezile, și frunze iar crescură, și se lăsară căldurile.

În zile de acestea Tina ore lungi nu se mișca dela fereastră. Spre apus munții albastriau. Din lumea lor tănuită nori albi în chipuri de sburătoare își luau drumul. Ar fi vroit Tina să-i întrebe : «Unde o fi acum ? Și ce face ? Nu-i este dor ?...» Și norii se rupeau. Fără să-și mute ochii, în copleșirea gândurilor, avea un simțământ de sfârșenie — o durere pătrunzătoare, lipsită de lacrimi, ce nu se poate cu nimic asemana. Rosul cariilor ascuțit creștea împrejur, Grădina jos părăsită ; dintre pomii sarbezi, dintre bălării cu miros de moarte, pe cari păenjenii aruncaseră îțe-ține lucii — mici vieți urcau pe undele zădufului, se lăsau în odaie, mărint încă pustiul printr'un mūr-

muit neîntreput, tărăgănat, monoton, până ce vederea și auzul Tinei slăbiau ; lucrurile dinaintea-i prindeau să tremure în lumina tare, își mistuiau formele ; cuprinsă de aromeală, Tina șoptia dela un timp :

«Ică, scumpa mea, tu n'ai plecat... tu ești aici, sufletul meu... Știam eu că n'ai plecat...»

După ani, într'un amurgit de primăvară, se auziră tropăituri pe drum, venind, apropiindu-se : mulțime de călăreți traseră la Sidu, descălecară unul după altul, și bătură la poartă — de trei, de patru, de mai multe ori bătură...

Un bătrân eși din vecini :

— Pe cine căutați ?

— «Nu-i aci Tina?» zise glasul unei femei. Și bătrânul tresări, cu răsufletul oprit de uimire : străină era femeia, îmbrăcată cu feregeaua — și vorbea totuși în limba locului ; și graiul ei, și chipul arătându-se nelămurit în faptul serii ca din umbra trecutului, îi se păreau lui cunoscute.

— Care Tină? făcu el. Măma Ichii?...
Mama Ichii s'a răspuns de jale».

Și femeia, după o vreme, aiurită, ținându-și
deabia plânsul, întrebă :

— Da' Sidu?... Nu-i asta casa lui Sidu?

— Apoi Sidu prin străini, nu s'a mai văzut ;
am aflat însă dela oameni, că l'a iertat Dumne-
zeu și pe Sidu».

O fântână amintește azi de Ica. Umblând
cu chervanele prin Clisura, am văzut-o de
multeori acolo, sub zidurile căzute ce fuseră
odată casa lui Sidu. Apa nu-i curge, gura
de piatră și jghiabul înverzite-s aproape de
vreme.

T U Ş U

T U Ș U

I ntr'un sat aproape deșert ajunserăm. Pomi și case dormitau în lumina prânzului ce suna de țărăituri nesfârșite. Cocoși se auziau leneș când și când. La han — cum intrarăm, un om scurt, cu ochii de vulpe, ne eși :

— Bun venit, oaspeți !

— Bine te-am găsit. E careva de-ai noștri aici ?

— Este unul ; înăuntru...»

Chirigiul descărcă pe rând caii și-i duse la grajd. Hanul era larg, căzut într'o parte ; ai fi zis o mănăstire părăsită. De-a stânga curții, pridvorul cu stâlpi de lemn. Acolo ședea un tânăr. În mintean și poturi negri, și brâul dungat. Stătui cu ochii ațintiți. Imi părea că-l cunosc. El întoarse capul. Și cât

mă văzu, fața i se luminează, un zâmbet îi trecu pe buze ; veni de grabă, întinzându-mi mâna :

— Nu mă cunoști ? !

— Tușu ! făcui mirat. De unde pe-aici ?

— Din Gureânzi. Aștept pe cineva să cumpăr țapi».

Și tăcurăm. Gândurile noastre erau ca niște fire încalcite, de nu știam cum să legăm vorba. Ani de zile nu ne văzuserăm. Și eram noi vechi prieteni. Împreună copilărisem. El băiat sărman ; din leagăn încă rămăsese fără tată, și maică-sa nu vru să-și pue a doua oară cununa, încât răbdă și se trudi singură de-l creșcu numai din lucrul mâinilor sale. De aceea și lumea îl chema după numele mă-sii : Tușu al Siei.

Câteva clipe trecură așa, fără graiu. Însă dupăce veni chirigiul și dupăce scoaserăm merindele și plosca plină, câte nu ne-am spus în prânzul acela dela han ! Parcă-i astăzi. Ședeam tustrei pe o rogojină : colo bătrânul chirigiu, cu trupul adus ca un copac asupra căruia bătuseră multe furtuni, și lângă el,

Tușu al Siei. Mult nu era schimbat : aceeași față brună cu ochi lipezi, doar ceva mai slăbită, trăsăturile mai hotărâte, și deasupra buzelor îi mijia acum mustața neagră. Fără să vrem, o înduioșare ne cuprindea din mari adâncuri, o melancolie covârșitoare pentru zilele de altădată, pentru sărbătoarea copilăriei noastre :

— Eeh !... ți-aduci aminte, Tușu ? La jocuri și alergări tu mergeai în frunte. Și câți eram atunci în sat ! Azi cine a mai rămas ? S'au dus toți, ca puii de cloșcă s'au răslețit.

— Ce vrei să faci ? zise chirigiul. Ani grei, nepoate... Casele una după alta se năruie. Unde acum băeți să colinde și să cânte pe dealuri ! De cu mici îi apucă grijile. Apoi și locul ista... Unde te întorci, oameni răi, pizmași — să-ți dai cămașa, nepoate ; cum și cum să ne smulgă, să ne bea de vii, nepoate».

Vorbele rupte eșiau din gura bătrânului, cu tonuri de mâhnire învăluită, pe atât mai pătrunzătoare. Tușu dădu din cap. Două suspinuri îi umflară pieptul. Chirigiul întrebă :

— Unde fuși până azi ?

— În străini, ca mai toți... Mama nu vroia să mă lase, dar putea altfel ? Și galbenă ca ceara mă luă de gât, eu mă plecai să-i sărut mâna, și lacrimi apoi, urări peste urări... Ee, cum să zic ? Prin străinătăți e bine și te duci încotro ți-e voea, fără teamă, și banul ieșe mai ușor, ci nu-i de noi acolo...

— Dacă nu suntem deprinși ! întrerupse chirigiul. Noi aci am crescut și aci vrem să ne rămâe oasele.

— Știți că pânea ce mâncam nu-mi ticnia ? ! Și mă lua de multe ori un dor... Noaptea n'aveam hodină. Săriam din somn, gândindu-mă : Cum sunt acasă ? Și mama ce face ? Biata mamă ! Neîntrerupt îmi scria, săptămâna și cartea — șiruri-șiruri negre cu urme de lacrimi : «Vino sufletul meu : Ai spus că te întorci după un an. Și trecură doi, trecură trei... Nu ți-i de ajuns. Tu vezi, singură sunt și frântă de tot. În vre-o zi m'or găsi vecinii moartă ; m'oi întinde rece lângă vatră, și n'o fi cine să-mi închidă ochii, sufletul meu... »

Nu se mai putu ține. Lacrămi îi veniră. Mișcați noi, gândindu-ne la câte spunea, ca prin aburi vedeam curtea hanului și puțul din mijloc și poarta mare, pe unde un fel de spaimă se lăsa. Rari călători — de îndată ce intrau, se și pierdeau pe gura grajdului. Alții eșiau dinlăuntru trăgând caii la puț să-i adape. Atunci drugul de lemn, roata grea, începeau deodată a scârțâi prelung, uscat. Aduse de apă, de reveneala proaspătă din jurul puțului, găște se apropiau în cărduri albe, scuturându-și penele, răspândind în preajmă un freamăt de voe-bună ; dar cum tăcea puțul și se trăgeau în colțuri, iarăși spaima ceea neînțeleasă unduia deasupra curții împreună cu razele fierbinți. Tușu rămase cu ochii duși, fără a privi. După un răstimp, încrucișindu-și mâinile, urmă :

«Și la întoarcere cum le găsii toate ! Casa de neîngrijită sta să cadă : nici coperișul-coperiș, nici zidurile cum le știam... Dar pe mama n'o ținea locul de bucurie. Parcă în-tinerise. Din când în când se lipia de mine,

desmierdându-mă ca pe un copil, uitându-se în ochii mei. Simțiam că vroeste a-mi spune ceva. Și la câteva zile aduse vorba : că sunt în vârstă, că alt fecior ea n'are, că nu-i șade bine casei fără noră, și că știe dânsa ce fată să-mi dea — este una, frumoasă coz și cu nouă haruri...

— A cui fată ? întrebă chirigiul.

— A lui Șodi, cea mezină...

— Tana ! Mare lucru de fată, și de neam nepoate ; ai luat-o ?

— Mai mult pentru mama, zise Tușu. Ne-am logodit, și rău nu-mi pare. Am ni-merit încaltea fată cum doriaș ; numai sănătate».

Rumeni la obraji. Mâhnirile trecutului se depărtau, cădeau acum în uitare. Viața de mâine, zilele ce avea să le treacă împreună cu mama și cu soția în vechea casă din bătrâni îi jucau pe dinaintea ochilor, strălucite, aurind în fericiri nespuse.

— Nu mai plec, făcu el. De-acum rămân aci, și cu banii strânși — de aceea am eșit,

pun o turmă de țapi și după o lună-două fac nunta.

— Așa, nepoate...» începu chirigiul, dar stătu din vorbă. Iși întoarse privirile cu grijă : niscai străini se opriră alături, iscodindu-ne. Unul dintr'înșii — lung, spânatic, având o tăietură pe buza de sus. Zise încet chirigiul :

«Aista nu-mi place...»

O vreme se gândi :

— Și cela cu țapii ce fel de om este ?

— Nu-l cunosc de altădată. Are vre-o patruzeci de țapi, și a spus ca să-l aștept...

— Atunci de ce nu vine ? N'o fi ceva la mijloc ? Aici nu suntem în loc bun».

Tușu se turbură : curând însă, își pipăi brâul pe lângă șold, unde se vedea prăseaua unui cuțit, parcă ar fi vroit să zică : «Nu mă tem ; am cu ce mă apăra».

— Hm, nepoate, grăi bătrânul. Ești tânăr. Tu nu știi încă. Aiștia nu te lasă măcar să răsuflă. Te pândesc și te omoară, nepoate, fără milă, când nici nu te aștepți... Unde vrei să pleci de-aici ?

— În părțile Sărunei. Sunt acolo țapi buni și eftini ; o iau pe calea dintre vii, în jos de Clisura.

— Urâtă cale...»

În clipa ceea, iarăși omul cu buza tăiată se ivi lângă scheletul puțului, ca umbra unei prevestiri.

«Ascultă Tușu ! Noi trecem în Custúr, și ne întoarcem apoi îndărăt. Vino și tu cu noi ; și din Custúr pleci în colo pe alt drum». Asta-i spuse chirigiul și-l sfătui, și-l îndemnă să nu mai stea la han. Ei, vorba bătrânească, — talisman de preț ; bine aduce și rău, nu. Dar Tușu al Siei nu luă seamă. Și ne-am sculat noi să pornim. Căii odată scoși, ne-am sărutat în gură, parcă cine știe pe câtă vreme ne despărțiam.

«De noapte sunteți la Clisura, zise Tușu. Multă sănătate mamei ; oi vedea cum gătesc țapii și-i trimit bani să gătească tot pentru nuntă».

Uitase de vorbele chirigiului. Îi râdeau ochii și tot sufletul îi sbura într'acasă. Dar

când rămase în urmă-ne singur, sub streșina porții, o ceață parcă îl împresură ; și din ce ne depărtam, mai mult se întuneca, afundându-se într'un gol rece, negru, fără margine, fără eșire...

Cam întârziat purceserăm din Custúr. Lacul vineția : cele din urmă văpăi ale sfințitului muriau pe ape. Unde și unde fante de copaci singuratici, uriași se ridicau. Și tot mai grăbit țesea noaptea păienjenșu-i fumuriu ce umplea văile, se lățea pe câmpuri și urca înălțimile ; pânăce toate se pierdură în acel nelămurit al umbrelor, unde fel și fel de năluci și de murmure sperioase începură să cutreiere.

Ajunși la capătul șesului — nesuit încă muncelul dinspre Clisura, chirigiul se opri. Astupă tălângile, șoptind cu neliniște :

«Aici e marele Bogaz... Dă-te jos și lasă caii după mine».

Ne strecurăm atunci ca într'o văgăună.

Câteva stele clipesc reci între nori. Și de amândouă părțile se simt hățișurile ca niște grămezi negre. Caii se mișcă agale, mocnit le calcă picioarele. Dintr'o clipă în alta chirigiul stă și ascultă. Stau și caii. Vântul se abate din fugă, deșteaptă câte un fior scurt în frunze și trece înainte. Ne urnim noi — puțin mergem și de iznoavă ne oprim : așa, vre-o jumătate de oră, când bătrânul zise ușurat :

«Bine că trecurăm. Aici drumul se împarte ; unul spre Clisura n'are vre-o teamă..

— Și celălalt?

— Ține Bogazul, ocolește apoi între vii». Și bătrânul căzu pe gânduri : «De aceea i-am spus lui Tușu...»

— E așa de urât ?

— Mai întrebi ! Zilele trecute fură gășiți doi — uciși cu iataganele. Și cum !...»

Norii se îndesau nesgomotoși, umpleau văzduhul. Caravana cotia mereu, aburcând, sunând acum pe drumul pietros. Noi tăceam. La un timp zărirăm în sus o flacăra ce

creștea nespus de ciudat în depărtarea nopții, părănd că luminează într'o altă lume.

«Ce să fie? zic mirat. Poate un foc... arde vre-o pădure..» Inșă flacăra nu sta în loc; se clătina, fugea neconținut, aci pierind, aci arătându-se iar.

«Nu, făcu chirigiul. E un fanar».

Caii noștri rânchezară.

«Eee, cine-i acolo?» se auziră niște glasuri. Apoi deodată trei inși rupseră din întuneric. Unul ducea fanarul înainte.

«Voi sunteți?» vorbiră ei când ne cunoscură. «De ce nu răspundeți? Ne-ați speriat atâta...»

Era doctorul din sat, străjerul, și pândarul dela vii. Gâfăiau de parcă i-ar fi urmărit cineva. Am întrebat în grabă:

— Ce este?

— Un rănit, zise doctorul.

— Unde?

— Jos în Bogaz. Il duseră la o moară; veni pândarul de mă chemă.

— O fi dela noi?

— Dela noi. Cine știe dacă n'a și murit..»

Și doctorul mai adăugă ceva — vorbe șoptite, pe cari nu le putui prinde ; și repede se depărtă împreună cu ceilalți doi. Felinarul crescă iarăși ca o văpaie rătăcitoare, se legână și dispăru de vale. Noi rămăseserăm pierduți. Totul se părea un vis cumplit. Treptat însă gândurile începură a se înoda : hanul și oamenii ceia, și drumul pe unde umblasem, și trupurile sângerate ce le pomenise chirigiul, și Tușu care avea de străbătut Bogazul până departe, și doctorul grăbind acum în ajutorul cuiva — și câte văzusem și câte auzisem...

«Bade, am zis pătruns ca de un junghiu ascuțit, cine-i rănit?»

El nu dădu răspuns. Se frământa, gemând în durerea lui.

«Și scapă ? Ce crezi ? Sărmanul, poate nu s'a mai vedea acasă și o fi având mulți ce-l așteaptă !

— Are, și mamă și mireasă...»

Înțelegeam ori nu vorba chirigiului ? «Și

mamă și mireasă...» îmi șoptii de câteva ori. Și un nod mi se puse în piept; încet apoi, lacrimi prinseră a-mi picura. Imprejur, din cuprinsuri nevăzute, prin desimea întinericului fără sfârșit, o jale de moarte izvora...

«Cum vezi, nepoate, și zi și noapte ne pradă, ne omoară, nepoate; pe toți ne-or prăpădi, de n'o fi cine să ne plângă, nepoate!»

Dintr'un mare chin eșiau cuvintele bătrânului; și milos și rugător se înălțau, în oftatul vântului, sub cerul închis al norilor. Și pe urmă cu vocea scăzută, apăsător, oarecum de amintirea ce chema în gând:

«Aveam și eu un fiu — tânăr și voinic-voinic, nepoate; mi l'au mâncat nelegiuții...»

A doua zi pe o velință îl aduseră pe Tușu al Siei, de-l așezară în mijlocul bisericii, cu mâinile cruce sub icoană, ochii stinși pe totdeauna. Și la cap îi puseră cunună și zovon pe trupul încremenit. Apoi domol,

una câte una, cu broboadele cernite, pășiră
bătrânele plângătoare ; pe două rânduri se
înșirară lângă cosciugul înflorit, de scânduri,
și prinseră a-l jeli prin cântece, cum jeli ră
pe alții și pe alții înaintea lui.

BALTA MOARTÄ

BALTA MOARTĂ

Părea să fim între munții Grámos și Déniscu. Bănuiam asta după culmile ce se arătau, păzind neclintite ca niște închipiri ale nopții în bătaea lunii, pe care n'o vedeam, dar o simțiam plutind undeva. Lumina ei gălbue stăruia numai sus, în văzduh, și treptat scădea cum îți lăsai ochii, de se grămădeau apoi umbrele : în falduri cădeau, învăluindu-ne, dese, cernite. Și tăcerea se întindea fără sfârșit ; parcă de când iumea aici nu fuse altcum și toate lucrurile încremenite se pomeniseră. Abia câteva suflări de veniau. Și aburirea lor neschimbată, dinspre aceiași parte ; miroasele de burueni umezi, de plante cu sucuri otrăvicioase, toate

spuneau de vecinătatea unor ape — nu ape vii, ci ape cari dorm de veacuri.

«Vezi balta?» întrebă tovarășul meu, Ghicu a lui Sina; și tot el adăugi: «E ascunsă, nu-i vorba, dar privește cu luare-aminte...»

Mă uitai, și trecu vreme la mijloc, pânăce, deprinzându-mă cu întunericul, putui să am și o impresie de ceva lunecos, luciu:

— Balta...

— Numai atât? Lumini cumva, nu?

— «Ba da» șoptii, cuprins de fiori. Colo pe întinsul apei licăriri de foc tresăria. De sus nu puteau veni; licurici nu erau, și nici scânteieri din acele ce trec deasupra mormintelor. Ghicu a lui Sina vorbi:

«Sunt reflexe; luminile ard în baltă...»

Cu teama ce ne apucă dinaintea miraculoaselor puteri, întrebai:

— De ce am poposit aici?

— Unde aiurea? Că strungi prin aste părți nu sunt; erau ele odată, însă de când au murit Stihiile ce păziau munții, nimica n'a rămas».

Apoi după un răstimp zise încet :

«Ai auzit de bălți moarte?» Și stătu pe gânduri : «Asta-i o baltă moartă. Să-ți spun...»

Înainte vreme, cum dedeau frunzele, aici se umplea de oi. Turme după turme urcau, mânaté de ciobani voinici, cunoscuți în partea locului. Doar într'o primăvară se ivise unul de tot străin ; frumos ca un zeu, având pe umeri albă zeghe de ninsoare. Și lumea se mira : cine și de unde să fie?! Prepusuri multe umblau, până când taina începu a se desvălui. Cică din văile Tempei, unde rătăcia cu oile, se luase după frumoasa Virghe. Răscolit de iubire, când se mișcară familiile din iernatic, o urmări la munte ; veni cu un fârtat al său, pribeag și el, de-și puse aici stâna.

Ei, și despre Virgheea ceea din Grámuste până unde nu mersese vestea! Toate frumusețile naturii parcă-i daseră câte ceva : tăria senină — culoarea ochilor ; umbra pă-

durilor — misteriosul ce plutia într'înșii ; soarele din apus — aurul pletelor moi ; izvoarele — timbrul râsului cristalin. Atrăși de aceste daruri, câți flăcăi nu bătuseră căi lungi spre Virghea ! Ci dânsa nu vru să știe ; numai când fu de-și opri ochii asupra ciobantului, ființa-i tânără se pătrunse de un mare dor învăpăiat.

Și acuma zi de zi din plaiul stânei se auzia un caval ; adia prin tăcutul amurgurilor, răsunând cu dorinți neînțelese în sufletul fetei. Atunci se furișa ea din casă, iar păstorul o lua și el spre Grâmuste.

Decât în astă vreme izbucni o furtună cumplită, cum nu fuse nici-când. Piscurile porniră a hurui, parcă munții s'ar fi mutat din loc, izbindu-se unul de altul cu bubuituri grele. Și asta ținu preț de trei zile. Abia într'a patra, pe după seară, ciobanul putu ieși din stână ; și mergând puțin, ce să-i vadă ochii lângă baltă ! Un foc mare și alături umbra cuiva. Și grai deodată umbra,

cu mâna spre o frigare ce ținea deasupra mormanelor de jăratec :

«Inima Stihiei din Déniscu...»

Intr'o clipă ciobanul înțelese ce fu și uraganul din acele zile. Stihiile ocrotitoare ale munților se bătuseră și una dovedise. Umbra grăi mai departe :

«Întoarce astă frigare, până mă odihnesc puțin. Ci nu cumva să guști din inimă ; cum te atingi, îndată vei muri».

Și umbra dormi dusă. Rămas lângă foc, ciobanul privi speriat în toate părțile. Departe din cerul umed-albastru o stea se rupse ; aci scăpără cu o lungă fășie aprinsă și aci se stinse. «Are să moară cineva», șopti păstorul. Ii trecură prin minte vorbele Stihiei. «Hm... și dece ? Că voi gusta... Poate dimpotrivă, cine știe...» Gândind așa, puse degetul pe inima din frigare și-l duse la gură. Ceva nespus de plăcut simți. Râse ; apoi repede măncă toată inima. Și odată cu asta născu într'însul o pornire cruntă față de Stihia ce dormia, și pe loc o ucise

de-i luă și ei inima. Atunci puteri de uriaș îi veniră ; pământul începu a se clătina sub pașii lui, pe când aeriene glasuri și glasuri din ape îl impresurară. Făpturi ne mai văzute țâșniră din baltă ; se lănțuiră cu albe mâini, horind de jur-împrejur în hore vântoase. Preschimbat astfel se apropie de făr-tatu-i la strungă să-i povestească, dar gândul îi alerga pe-aiurea și ca din alte lumi îi suna glasul. Putu sfârși întretăiat :

«Mă cheamă în ape... Tu să nu spui la nimeni ce mă făcui... la cavatul meu : de va fi o primejdie, vino la baltă și cântă-mi...»

În serile ce urmară Virghea nu-l văzu pe cioban ; și se mira de ce nu-l vede, așteptându-l dintr'o zi într'alta. Și treceau zilele ce păreau săptămâni și săptămânile ce păreau luni treceau și treceau toate fără nici-o veste dela dânsul, până când biata fată căzu la pat de atâta greu alean. Tovarășul dela munte își aminti atunci de cuvintele ciobanului. Veni după miezul-noptii lângă baltă și cântă, îndelung cântă. Și când spre ziuă

începu a slăbi cavalul, din Grámuste se auziră două bătăi de clopot... încă două... și bătăile se urmară, mâhnite, prelungi. Ecourile răspunseră — parcă alte clopote ar fi sunat, din alte locuri; și sunând așa din munte-munte, până afund în lac ajunseră clopotele și de clopote se împreunară la un timp vorbe cu înțeles, plângând în ritmul clopotelor :
«A — murit — murit-a — Virghea !...»

Ghicu a lui Sina tăcu puțin. Deși mai pe scurt spuse lucrurile, mă pătrunse taina lor; și cu ochii la balta ceea unde reflexele stranii jucau mereu, parcă așa, cum auzi uneori glasul amintirilor din mari depărtări, așa le auziam clopotele, grăirea lor de-aramă :

«A — murit — murit-a — Virghea !...»

Și atunci, adaugă povestea, el eși din baltă. Ca vântul porni de o ridică în brațe și adânc o duse, în palatu-i străveziu, unde ochii de foc ai luminilor ard și azi la căpătâiul moartei...

ZIDRA

Z I D R A

Stam de vorbă la hanul din Grábova și ne treceam la rând plosca mare cu vin, fără a ne îngriji de ceasul târziu al nopții. La o vreme, începurăm a cânta — cum se cântă de obicei în aste părți, unul ridica vocea și ceilalți țineau hangul târăgănat, reluând însă cu toții refrenul:

Capul tău în traistă,
Zidra, mare Zidra!

Numai prietenul Mitu a lui Dola tăcea, foarte mișcat, întorcându-se deoparte și de alta. «Oh, cântecul ăsta...» făcu el, când ne oprirăm. Și deodată, către mine:

«Știi cine a fost Zidra? Și știi cine l'a omorât pe Zidra?»

Luă plosca, trase de câteva ori, apoi cu mintea turburată de amintiri și de vinul tare, se puse a-mi povesti.

Să tot fie vre o treizeci de ani. Pe atunci Zidra haiducia în munții Smolcu. Și ce om! Pe capu-i se pusese un preț mare de galbeni. Numele său, purtat din gură în gură, aducea ca un vânt de spaimă. Și noi copiii — sub streșinele de fântâni, lângă porțile bisericilor, ne adunam seara, vorbindu-ne de Zidra. Atâta știam, că fusese cândva la noi și că pierise din sat pe neașteptate; din pricina unui omor, zicea lumea. După ani de zile, acum se ivia iarăși, lăsându-se tot mai încoace de Smolcu: «Zidra la Șapte-Oahte, Zidra în Pădurea-Vjglă!...»

Și tăinuind așa, odată ne uitam peste umeri. Fiori ne cuprindeau, răsuflute de tufișuri întunecoase, din cari se arăta parcă și Zidra. Aidoma ca tata mi-l închipuiam; de sigur, unde și tata nu era mai puțin ortomann. Intr'o

fermeneă cu mâneci lungi, fâlfâinde, căciula pe un ochiu și seleaful încărcat de pistoale, tata — ca mai toți taxidarii din acea vreme, se afla mai mult pe drumuri, încât rămâneam noi singuri, mama și cu mine, săptămâni dearândul.

Aveam casa tocmai la margine, în preajma codrului de fagi, ale cărui umbre atârnav mohorât deasupra-ne. Și unde pornia el să vâjâe noaptea! Suna frunzișul, copacii toți se clătinau cu vuri prelungi, ca niște revărsări de ape. Din așternutul moale, culcat în brațele mamei, ascultam zvoana ceea cumplită. Când și când se opria; și atunci, prin muțenie, veniau fluerături, pocnete, alergări de cai și de oameni. Șopteam înfricoșat:

— Mamă, de ne-ar călca hoții....

— Taci, nu vorbi în ceas rău.

— Știi, mamă, Zidra e în Pădurea-Viglă.

Când am rostit întâi acest nume, mama tresări, se dădu înapoi; dar curând se apropie, și repede, cu neobișnuită grija:

— Cine ți-a spus ție asta?

— Gușul latei, mamă ; tata lui Gușu, mamă, văzu peste Pădurea-Viglă mulțime de vulturi, sburând cârduri-cârduri....»

Mama repetă nedumerită : «Vulturi sburând cârduri-cârduri...» Și se gândi puțin. Apoi în sine : «Așa e, o fi poposit și ospătat acolo.... Vulturii se iau după miros...» Tata, sosind după câteva zile, spuse același lucru ; adause chiar, că niște păstori îl și văzuseră pe Zidra. Slăbuță cum era mama, având în trăsături duiosia unei tristeți potolite, îngălbeni și rămase cu privirea în gol.

«Ei ce ? zise tata răstit. Am să mă tem eu de Zidra ?»

Și închise vorba. Dar în casă-ne pătrunse o neliniște fără nume — ceva necunoscut, bătând rece ca un suflu de ghiață, încât mama se cutremura. Ce puteam să pricep atunci ? Numai cu timpul mi se lămuriră toate. Și azi, când mă gândesc, locul unde se urzi acea taină de întuneric, arătări și obiecte vechi se desfac din uitare, și tremură vii înainte-mi. Iată ograda casei noastre

cu poarta ce dă spre codru; o scară duce în odaea de culcare; aci e vatra, și dealungul peretelui sunt dulapurile mari de lemn. Stând pe un așternut, mama toarce la roată — mai mult se îndeamnă a toarce, că nu poate, și mereu se oprește, cu gândul aiurea. Și dacă o întreb ceva, dă din cap, fără să m'asculte. Numai când, în sbuciumul greu al copacilor, pomenesc de Zidra, se întoarce repede cu ochii mari, înfrigurați:

— Zidra?

— Da, mamă...»

Și pe după seară cercetează la rând ușile. De colo-colo umblă — un crâmpei de zadă în mână, trece printre vedenii de groază; și odată cu dânsa, flacăra ce fumegă se zbate și fuge, luptându-se cu umbrele, pe tavanuri și podele, și pe ziduri în odaea cu divan, unde lucesc o clipă și armele atârinate: o sineață, două iatagane, câteva pistoale.

Uneori totuși se fac tăceri plăcute. Codrul doarme; dorm și întinderile. Atunci, prin lumina de candelă, se înalță ușor-ușor hâ-

râitu roatei ce toarce, murmurând ca un bondar din poveste, de mă leagănă, mă adoarme...

Intr'o noapte de acestea — roata conținând, auzii pe mama:

«Marți în Custúr, Miercuri în Léhova, Joi... Joi...» Știa pe unde se abate de obicei tata, și socotia; încurcându-se, luând iarăși din capăt:

«Marți în Custúr, Miercuri în Léhova, Joi... Joi pe cale». Și se ridică. Se duse la candelă de turnă untdelemn să arză până la ziuă. Intr'astea un sgomot veni din ogradă, repetându-se încă mai vârtos.

— Mamă, bate cineva!

— Cine să bată?» putu îngâna. Și după o clipă de nehotărâre, coborâ scara. Urmară vorbe neînțelese — un glas de bărbat, poarta sgâlțându-se, mama dădu a vorbi așa de slab, așa de stins... Și curând amuțiră toate. Lângă mine, simții răsufările mamei, rezezi, grele, de-i țineau limba prinsă; pânăce revenindu-și, deodată:

«Pot eu, pot?... Cum să deschid .. Eu mi-am pus cununa, eu nu pot...

— Cui, mamă, cui să deschizi?»

Mă luă tremurând în brațe, mă strânse, își lipi obrazul aprins de obrazul meu:

— Tu ești mic, tu nu știi, sufletul meu...»

Și, după un răstimp, vorbind mai mult sieși, printre lăcrămile ce-i curgeau încet:

«La Șipotul din Plaiu — e vreme multă, ne dădurăm cuvânt... Pe înserat... un Dumnezeu ne văzu; și pe urmă s'a dus într'o zi, și eu l'am așteptat... ani și ani l'am așteptat. Acum ce vrea? Eu mi-am pus cununa... Ce caută? Dece a venit?...»

Atâta mi-aduc aminte. Adormisem în aiurările mamei. A doua zi parcă s'ar fi sculat dintr'o lungă boală, așa era de albă, de suptă la față, cu teama strălucindu-i în ochi. Cât o văzu tata, își plecă odată sprâncenile groase, resfrânte, cari dau o arătare și mai aspră obrazului său păros:

«E ceva, s'a întâmplat ceva...»

Putea să nu-i mărturisească? In odaea

cu divan trecură, și nu după mult, izbucni tata :

«De-acum ori eu, ori el!» Și se clătina furtunos, cu pași largi, puternici, de zângăneau și armele pe zid; și suduia, adăugând în hohote de mânie: «Ha, ha, și capul și două sute de galbeni...»

De atunci nu mai plecă la drumuri, stătu la pază. Iscoade începură să cutreiere. Oamenii crunți băteau peste zi la poartă. Tata eșia; schimbau între dânșii vorbe grăbite, în cari se auzia tot numele de Zidra și Zidra, și se despărțiau. Iar noaptea, ce strigăte, ce șuerături ascuțite erau acele? De peste colnici, adesea, și bătăi de pietre — pietre izbite una de alta, cărora tata le răspundea la fel. Și creșteau ciocăniturile, sonore che-mau pe întuneric, parcă niște păsări ciudate ar fi clămpănit din lungile clonțuri; prin somn le auziam, înfiorându-mă:

«Nu te speria, șoptia mama, că nu-i nimic, dragul meu... Tata vorbește — cu niște caraule».

Trecură așa câteva săptămâni, până când la un miez-de-noapte răsăriră colo, în odăea de alături, patru inși cu puștile, în zeghi negre; cașicum i-ar fi scos pământul. Dădeau din mâini și se mișcau fără astâmpăr sub lumina roșie, nesigură, de zadă. În liniștea de afară — o liniște cuprinsă de norice înecau sgomotele, vorba lor se putea lămuri. Zise unul apăsător, șuerător, pe când tata își trecea iataganul pe umăr:

— La Sticótur, la mânăstire...

— De când?

— De azi la prânz... mănâncă și bea.

— L'om prinde, făcu altul. N'o scăpa de astă-dată...»

Și de grabă eșiră; se perdură în bezna fără margini, care începuse acum a se turbura. Desișurile vuiră scurt, și porni de sus ploaea — vârtejuri de ploae, bătând, râpâind la geamuri, într'o goană de sunete, vârtej după vârtej...

Aici, pe cât mi-amintesc, Mitu a lui Dola își curmă povestirea. Am întrebat:

— Pe urmă?

— N'ai auzit cântecul? I-a luat capul tata, și l'a adus în traistă. Cum a zis: «Și capul și două sute de galbeni».

INTR'UN SAT

INTR'UN SAT

Nu știu unde mă aflam. Noaptea aceea de toamnă se lăsase turbure și rece, cu cerul închis, cu valuri de pâclă cari lunecau și lunecau, acoperind tot împrejur. Numai târziu mi s'a părut că văd niște case, câini lătrară — mai întâi unul și pe urmă și alții, și o mulțime de lumini clipiră ici și colo prin întuneric.

Trebuia să fie un sat. Și parcă mi s'a luat o greutate de pe inimă. M'am gândit: ce bine să putem trage undeva pe noapte, să mai stăm și să închidem o leacă ochii! Eram atât de obosit. Că toată ziua am umblat, urcând și coborând, pe dealuri și pe văi, pe ocuri anevoioase, povărnite, sdruncinați de cai — am mers așa fără odihnă.

Chirigiul tăcea. Dar nu după mult se opri în fața unei porți mari și zise :

— Am aici un prieten : Simu a lui Bardă, celnic vestit... Să dormim la el.

— O fi având loc ?

— Nici vorbă, casa lui cât un palat. Și să vezi, are să fie tare bucuros de noi».

Chirigiul sună la poartă. În odaie sus, unde ardea lumina, se făcu deodată sgomot, două umbre mișcară și lumina se împușină, aproape se stinse. Apoi tăcere, muțenie deplină.

— Simu, Simuuu...» prinse a striga chirigiul, și sună și mai vârtos. Și iarăși : Simu, Simuuu....

— Cine-i ? se auzi un glas dinlăuntru.

— Eu sunt, eu... deschide !»

Trecură câteva clipe. Omul, pe semne că-l cunoscuse după glas și întrebă :

— Ești singur ?

— Nu, cu un tovarăș și caravana».

Zăvorul atunci se trase și'n pragul porții, care scârțâi greu, se ivi un bărbat, Simu a

lui Bardă, cu un felinar în mână. Ne-am dat binețe, poarta se închise și chirigiul împreună cu dânsul trecură'n grajd să îngrijască de cai. Eu mă urcai sus.

Nevasta lui Bardă sta dreaptă cu un copilăș în brațe, uitându-se la mine speriată.

— Iacă, zise ea, toată tremur. Și-mi bate inima, și-mi bate...

— Nu e nimic, noi am fost.

— Știu, știu, decât... așa zile am ajuns: să n'aud frunza clătinându-se, că nu rămâne sânge în mine... și apoi, ceasuri întregi până să-mi viu în fire».

Graiul ei picura slăbit, plin de obidă. O femeie tânără — gura, nasul, parcă trase cu penelul, dar pe față având bruma multor neazuri. În odaie era candela aprinsă. Smocuri de busuioc la icoană; mireazma lor se împrăștia ușor prin lumina scăzută, care abia lăsa să se vadă pereții albi, vatra, pe jos așternuturile cu frumoase velinți colorate.

Și liniște. Numai deafară se stârneau când și când murmure, ecouri-neînțelese tre-

ceau, menind a pustiu prin tăcerea umbrelor. Și după fiecă zvon femeia tresăria cu ochii măriți de spaimă.

— Ce este ?

Ea oftă. Și în loc să-mi întoarcă vorba, zise :

— Ați întâlnit pe careva'n drum ?

— Nu... Pe care să întâlnim ? Că e beznă de nu se vede nimic».

Cu glasul plâns, care ascundea multe gânduri, întrebă iar :

— De unde veniți ?

— Din Pleasa. De azi dimineață călare, și mult am ostenit ; de aceea ne-am întors aici să mânem o noapte.

— Foarte bine ați făcut. Parcă v'a luminat Cel-de-sus».

Atunci intrară pe ușă chirigiul și Simu a lui Bardă.

Amândoi foarte nourați, dar mai ales Bardă : cu fruntea încrețită, trupul înalt, adus spre pământ ca de o mare greutate. Se așeză jos, alături, și tăcură — și unul și

altul pe gânduri. Se vede că-și spusese ei ceva, pentru că dela o vreme chirigiul întrebă :

— Și zi, n'ai trimis pe nimeni ?

— La ce bun ?

— Să ducă știre, poate-a veni potera».

Simu a lui Bardă se uită la el, și cu un zâmbet amar pe buze :

— Hm, fârtate... Niște pripășiți ca noi, cui ce-i pasă ? Pot să ne omoare pe toți, că ajutor nu-i, de nicăeri».

Chirigiul dădu din cap :

— Ai dreptate. Și când știi cum eram odată...

— Odată... he, alte vremuri. Și lumea de atunci era alta. Și când ajungea o primejdie, când se lăția vestea, că pași străini ne calcă munții, toți săriau într'un suflet, și tineri și batrâni. Dar azi ?»

O clipă se opri. Și lăsându-și vorba încet, tăinuit, ca unul ce ar fi cercetat cu ochii adâncimea unor prăpăstii :

«Fârtate, mă tot gândesc eu... Nu ți se pare, nu simți, că ne-a sosit veleatul ? Semne

multe se fac. Știi Fântâna Murgului, vechea fântână de veacuri... a secat pe neașteptate. Și clopotele dela biserică întruna țipă, de două săptămâni țipă și vuesc singure, fără vânt, parcă duhuri din alte lumi le-ar atinge... Dece or fi vuind clopotele ?

Ascultă, fântate, ceasul pierzării nu-i departe. Ca trăsnetul are să cază, de nu s'a alege urma de noi și de avutul și de casele părinților noștri !»

Treptat glasu-i avea răsunete grele, deștepta fiori. Parcă vedeam aevea cum se întinde ruina ; feciorii căzuți pe drumuri, alții fug, răslețindu-se ; și în urmă stau toate de izbeliște — grămezi negre înseamnă locul unde dorm risipite, amestecate cu praful, oaselor strămoșilor.

«Toate le-am răbdat, vorbi mai departe Simu a lui Bardă. Și'ntâi veniră amenințări, apoi îmi răpiră caii și într'o noapte purceseră și la stână. Eh, stâna ca stână, nu mi-i de ea, nici de turme... Că toate se pun iarăși la loc, dar oamenii ce faci, că oamenii

se duc, și duși rămân pe vecie... Și ce voi-nici ! Doamne, și parcă n'au fost niciodată, așa s'au stins. Unde-i acuma Pengiul și Foti a lui Sina, baciul de frunte, și tânărul Goga !..

— Cum, și Goga ? întrebă chirigiul.

— Și el... pământ s'a făcut. Bietul Goga, venise de cu ziua la mine : « Simu, nu mă înșeală ochii, văd eu... sfârșit ca lumea n'o să avem ». Și cum a zis : Peste noapte dădură foc la stână, pe ciobani îi legară și dupăce le făcură seama la toți, începură și cu el. A doua zi nu se cunoștea nimic nici de corp, nici de ochi, nici de gură... atâta l'au schilodit... »

Cuvintele din urmă abia se mai auziră. O tăcere scurtă, apoi odaia se umplu de suspinuri. Intr'un colț, cu capul în peală, femeia plângea cu sughițuri.

« Iată, făcu Simu a lui Bardă, așa-i de câteori și-l aduce aminte... Era singurul ei frate ».

Și întorcându-se spre dânsa :

« Lasă, lasă, că mare-i Dumnezeu !... »

«Mare-i Dumnezeu», am adăugat și noi cu milă. Și iarăși de afară se stârneau când și când murmure, ecouri neînțelese treceau, menind a pustiu prin tăcerea umbrelor.

«Să ne iertați, zise mai târziu Bardă, vouă vi-i somn și v'am ținut atâta vreme. — Nevastă, așterne-le oaspeților să se culce».

Femeia se sculă. După ea și noi. Intrăm într'o încăpere largă, cu divan de jur-împrejur. O vârtelniță, fuse, grămezi de lână aruncate pe jos.

Ostenit din cale afară, totuși nu-i chip să adorm. Mă uit pe ușă în odaea de alături. Acolo arde candela. Ei privegează și până la ziuă n'or da ochii în gene.

Mă întorc pe oparte, mă întorc pe alta ; chirigiul lângă mine.

— Dormi? întreb

— Nu, că nu pot.

— Nici eu... vezi, mă gândesc : ce ți-a spus Simu a lui Bardă, înainte de a intra în odaie ?

— Ce să-mi spue ?»

Chirigiul scăpără din amnar și după ce-și aprinse o țigară :

«L'ai auzit cu urechile tale... Om a fost, stâlp neclintit ; dar ce vrei?... că vrășmașii s'au pus cu tot dinadinsul și de doua săptămâni pândesc cu sutele, și au trimis și carte lui Simu — o carte arsă în patru colțuri, vestindu-l că are să fie amar, și de el și de toți ai lui...

— Și Simu ?

— Apoi Simu a răspuns de mult ce trebuia : că nu se dă. Așa om...»

Peste noapte nu se întâmplase nimic. Acum era ziuă și noi, gata de plecare. Simu a lui Bardă și nevastă-sa cu copilul în brațe ieșiră la poartă să ne petreacă. Bieții oameni priviau aiuriți.

«De-ți trece când-va pe-aici, grăi Simu a lui Bardă, să dați iarăși pe la mine. Și dacă n'oi mai fi, dacă m'or prăpădi până atunci... să nu mă uitați».

Cu toții aveam lacrimi în ochi.

«Umblați sănătoși!» ne ziseră apoi.

Caii porniră. Neguri mari alunecau încă, atârând de sus ca niște pânze rupte, fumurii. Nici pic de vânt, nimic nu clintea. Și totuși, când coboram prin sat, de sus, de unde păzia nevăzut turnul bisericii, am auzit aueli surde prin neguri. Mi-am adus aminte ce spusese Simu a lui Bardă.

— Clopotele... zic chirigiului.

— Da, vulesc, și nu-i a bine». Și chirigiul 'și-a făcut cruce: «Dumnezeu doar să le vie într'ajutor!»

LACUL

L A C U L

Soarele asfințise, când am ajuns pe marginea lacului — un lac necunoscut, pe care nu-l mai văzusem.

— E, ce ziceți? întrebă cineva dintre tovarăși. Mâine, pe la nămiezi, dacă o vrea Dumnezeu, suntem la Preveza. Astă noapte să mânem aci.

— Bine, am răspuns noi.

Chirigiii opriră caii și începură să se pregătească de popas: dau jos poverile, tarnițele, scot căpestrele, și astfel caii ușurându-se, sunt lăsați slobozi să pască. Apoi am așternut pe iarba umedă zeghile și ne-am întins, cu toții care cum putea: unul pe brânci, altul cu capul pe o mână și alții cu fețele

în sus, cu ochii pierduți în albastrul necunoscut, de unde se iveau sclipind stelele.

Noaptea era senină, și o tăcere, o liniște... Numai câțiva nori ușori ca niște grămezi de puf plutiau sus în lumina palidă, aci se apropiau, aci se depărtau de lună. Și asta era singura mișcare în tot cuprinsul, încolo — nimic.

Nici o șoaptă, nici o vietate și nici măcar licuricii, pe cari îi întâlnisem pe drum, nu mai sburau. Ciudat lucru! Simțiam ceva greu, tăcerea ne apăsa, ai fi zis că duhuri necurate umblau pe sus în preajma noastră. Și când te uitai bine, lacul părea mort, dormia neclintit sub razele de lună; doar așa, din când în când și din senin te pomeniai că tresaltă; și atunci fiori alergau din val în val și toată întinderea aceea de ape ca o pânză, prindea să se îndoiaie pe lângă țărmuri, să se miște în crețuri, cari foșniau dureros.

— Uite, așa se turbură lacul ăsta, îmi spuse un chirigiu la ureche. Când nici nu te aștepți și fără să sufle pic de vânt. Și e

adânc, tare adânc, o sută de minarele să pui una peste alta și să nu-i dai de fund ; și nimeni nu l-a cercetat până acum ; pescării nu se apropie și apele sale nu cunosc încă undița, nici pluta.

— Și dece ?

— Nu știu..., dar o fi ceva de se teme lumea de dânsul, o fi ceva, că și în munții Tomor este o baltă la fel, numai că are apa cam neagră».

Și omul, fără să-l rugăm, ne spuse ce știa el despre balta din Tomor, în Albania, pe unde umblase cu chervanele : o legendă, după care urmară și altele ; și cum era de așteptat toți chirigiii începură să povestească cu glasuri domoale.

Amintiri vechi izvorau din trecut, din viața lor de pribegi, petrecută mai mult pe drumuri ; întâmplări care de care mai năstrăvane, unde era vorba de năluci, de stafii, de ielele cari se ațin noaptea pe la răscruci, în vecinătatea lacurilor, izvoarelor.

Singur Fani a lui Mona, încărunțitul de vreme, ședea la oparte și tăcea mălc.

Trebue să se fi gândit la ceva, pentrucă numai târziu l'am văzut, că se întinde spre noi și cu un deget pe buze ne face semn :

«Sst... mai tăceți odată. Aici v'ați găsit să vorbiți de stafii și de toate alea?!»

Toți se supuseră. Bătrânul își întoarse privirile spre baltă, se aplecă la țarm, apropiindu-și urechea ; și dupăce ascultă cât ascultă, zise încet, pe gânduri :

— Ați infundat tălăngile cailor?

— Da... Dece ne întrebi?

— Nimica. Vream să știu».

Apoi cașicând și-ar fi vorbit sieși : «Credeam, că tălăngile sună... dar, nu. Acuma mi-aduc aminte... pe drumul dela Ianina la Preveza... da, da, ăsta-i lacul».

Și Fani a lui Mona 'și-a făcut de două ori cruce : «Doamne, mari sunt minunile tale !»

— Dar ce este?

— Ce să fie? Nu știți unde suntem? Am dat tocmai de Balta-cea-Rea..., Balta Popii,

dacă ați auzit, aici este. Mi-au spus mie și alții, dar nu credeam. Acum văd și eu. Iată-le cum sună... și apele tresar, vârtejuri mici fug ici și colo, se pesc de parcă-s ochii diavolilor... Și cum în seap, de pe la miezul nopții, apoi sună și su...»

— Dar ce-i, moșule, ce sună?

— Clopotele... voi le-auziți?!»

O bucată de vreme am stat cu urechile ațintite; glasuri de clopote se înălțau de undeva, de departe, din adâncuri necunoscute — oprindu-se o clipă și iarăși pornind, mai lămurite sau mai stinse, picurau ca prin vis în tăcerea nopții.

Ne-am uitat unii la alții nedumeriți. Va să zică, nu era o părere. M'am gândit și la ce-mi spusese chirigiul: «Nimeni nu l'a cercetat până acum, pescarii nu se apropie și apele sale nu cunosc încă undița, nici pluta».

— Cum? întreb eu. În lac sună? Se poate?

— Da, feții mei. Dumnezeu nu lasă pe nimenea: toți, după faptă și răsplată».

Moșul da mereu din cap și 'și făcea cruce:

«E, he, unde vedeți voi acum lacul, a fost demult, în alte vremuri, un oraș vestit și frumos și bogat — nevoe mare.

Și caravane cu miile sosiau aici din depărtări, de se minunau toți, nu atâta de caravane, cât de frumusețele ce aduceau de prin lumi; și zi după zi avuțiile se îngrămădiau aici, și voi știți, că unde intră banul, fuge teama de Cel-de-sus și vine fudulia; așa că oamenii se făcuseră dela un timp răi, răi de n'aveau nimica sfânt.

Și s'a găsit atunci, printre alții și un popă... da, un popă, care după multe câte făcuse, unde mi-l împinse necuratul, să-și întoarcă ochii poftitori și spre fiică-sa...

— Fiică-sa!

— Așa, așa, cum vă spun, feții mei. O dragoste nelegiuită, care nu se iartă.

Și fata l'a priceput; și zi și noapte se ruga la cer, ca s'o scape de păcat. Și a fost apoi într'o zi de sărbătoare, când clopotele băteau și lumea se strângea la biserică, lume

multă dichisită, că doar venia să petreacă, nu de altă ceva.

Și popa era în altar și lângă dânsul la o parte și fata, pentrucă așa îl îndemnase păcatul să-i porunciască. Și cum se ruga colo în genuchi cu mâinile împreunate, sub lumina candelelor, fata se făcuse așa de frumoasă, că popa 'și-a uitat și de slujbă și de rostul lui de părinte, de tată al fetei, și s'a repezit s'o cuprinză; dar, când să puie mâna pe dânsa, numai ce se aude un vuet grozav și biserica, orașul cu lume cu tot s'a cufundat și în locul lui a eșit lacul de față.

Și parte din oameni... cine știe.... poate toți au fost prefăcuți în stafii, cari locuiesc și azi în lac».

Fără să vrem am șoptit și noi: Locuiesc și azi în lac...

«Și au rămas clopotele — minune dela Dumnezeu, și adesea pe la miez-de-noapte încep dela sine să bată».

Chirigiul tăcu. Afund în baltă se oglindeau toate: luna plină, cerul, tufișurile de

pe țărături, norii ușori și stelele — o puzderie de lumini aprinse clipiu jos. unde se făcea că văd biserici cu porțile deschise, cu turnuri... Și clopotele... mă gândesc și până astăzi: unde vor fi fost ele? Căci, în adevăr, clopotele sunau, sunau...

RÂPA LUI MIHAI

RÂPA LUI MIHAI

Se lumina de ziuă. Chirigiul opri caii în vârful dealului, îi lăsă puțin să se odihnească și până una-alta, Tasi a lui Rungu prinse a ne arăta pe nume locurile mai însemnate, câte se vedeau împrejur. Colo pe un tăpșan comuna Selia, prinsă între coaste alburii, golașe, de o nespusă tristeță; jos, mănoasele câmpii ale Veriei, bogate în pomi și în ape strălucitoare; apoi feluritele văi și coline, și munții, ivindu-se tot mai înalți din abureala zorilor.

— Cât privește Râpa, de care m'ați întrebat, zise Tasi a lui Rungu, Râpa-lui Mihai..., e departe, după pădurea cea de castani.

— Dar povestea când ne o spui?

— Ei, povestea ca povestea... să pornim odată la drum, și apoi».

Caii au fost gătiți iute, am încălecat, și în mersul potolit al caravanei, când soarele auria colbul ce se înălța ușor-ușurel în urma noastră, Tasi a lui Rungu începu să povestească.

Pe cuprinsurile astea, unde umblăm acum, a trăit demult și Mihai, păstor vestit, care știa să zică din fluier. Mai rar să cânte cineva ca dânsul. Nu e vorbă, era și omul cu suflet ales, cu multe daruri, însă și fluierul nu rămânea mai pre jos.

Se spune că Mihai a rătăcit odată prin fundul unor păduri grele, ascunse, unde a dat și de un izvor și unde toate păreau incremenite. Numai niște pasări, care poate nici că erau pasări, se auziau ca din alte lumi — așa de frumos, că Mihai nu s'a putut stăpâni :

«Iiuh, ce glasuri !..»

Și, cum sfârși vorba, pe loc izvorul tresări, și unde nu începu a clocoti cu mii de stropi, cu mii de vârtejuri albe ; iar din sânul apelor, porniră vuiete, bătăi ușoare de tobe :

timba-tamba-tam... tam, tam
timba-tam... tam, tam... tam, tam...

Mihai simți că-i se închid pleoapele, că-l biruie somnul, și când se trezi, găsi lângă el un fluier, în timp ce din sânul apelor tobele băteau înainte :

timba-tamba-tam..., tam, tam
timba-tam... tam, tam... tam, tam...

Ei, și de atunci ajunse Mihai ce a fost : cântăreț fără seamăn, de făcea munții să se clatine, iar vulturii se lăsau cârduri deasupra lui să-l asculte. Mai ales când veniau sărbătorile, când ciobanii stau și ei să ospăteze, cum e datina, cu mieii la frigare și plosca plină, să-l fi văzut pe Mihai ! Punea fluierul la gură și de unde mai înainte părea liniștit, ochii începeau a-i se aprinde,

lăsa capul pe spate și nici că mai știa pe ce lumi trăiește. Și cântecele curgeau — minunate cântece, cari spuneau de trecut, de vechi bogății pierdute, și de isprăvi uitate, și de caravane, și de turme, și multe de toate, încât păstorii nu mai puteau :

«Să te ție Dumnezeu, măi fârtate! Că de n'ai fi tu, rău și de noi, măi fârtate!»

Simțiau ei, că decând cu Mihai, viața lor căpătase un farmec, o lumină de mângâiere, și ar fi dorit să-l asculte mereu, — cu toate că de mulțori fluietul îi turbura, lăsa o jale nesfârșită, care-i pătrundea până la suflet.

«Ce te doare ? întrebau ei. Cântecele tale aduc mai mult a plânsete...»

Dar Mihai strângea din umeri. Parcă știa și el ? Degetele jucau dela sine pe fluer. Și zi după zi, cântarea sa, pe cât de tristă, pe atât se făcea și mai adâncă — da, mai adâncă și în același timp mai încărcată de ceva tainic și neînțeles. El însuși mai singuratic, nu da cu lunile prin sat ; iar, de zis, acum zicea mai rar, și mai mult noaptea.

Când liniștea era neîntreruptă, de sus, dela strunga luminată de focuri, se pornia și fluierul. Sunetele treceau din culme'n culme, se prelungiau mlădiindu-se prin codri și văi, cu răsfrângeri încete, stinse, parcă izvorau din fundul vremurilor, și ajungeau până departe deasupra satelor, unde lumea tresăria :

«Sculați, grăia unul, cântă Mihai ! Și vecinii repetau, îndemnând pe alții : «Cântă Mihai !..» Și vorba mergea din gură'n gură, — toți minunându-se, dând fuga să asculte. Și numai ce auziai pe câte unul :

«De, măi Mihai, dee... să nu-ți piară numele!» Iar alții cu lacrămile'n ochii clătinau din cap :

«Nu, ăsta nu-i fluier ca toate fluierete...»

S'a întâmplat apoi o toamnă timpurie. Codrii se răriseră, și cu lăsarea brumii, începură a se urni de vale și turmele. Oierii se duseră, azi unul, mâine altul ; numai Mihai

împreună cu un tovarăș mai rămaseră la munte. De acolo ei urmăriră pregătirile de plecare, auziră caravanele — sgomotul mulțimii ce se purta la iernatec; și când cei de pe urmă cai se șterseră de pe câmp, tovarășul întrebă :

— Noi, când?

— Pe mâine și noi».

Și Mihai se uită împrejur. Oile tremurau de frig. Tăcerea se întinse cumplită. Din pustiul toamnei departe răsăriau satele părăsite, vrașițe — ai fi zis niște cetăți ale morții.

A doua zi năpădiră și negurile. Mihai nu era în toate apele. Mai mult de urât scoase fluietul, dar, cum luă să cânte, se și opri. Fluietul suna ca niciodată.

— Ai auzit? făcu Mihai. Cine a cântat? Că eu, nu..., eu nu cânt așa...

— Lasă, fârtate, că doar ți s'a părut, din pricina vântului».

În adevăr, suflări neașteptate cutreierau prin ceață, înfiorând copacii.

— Are să ne vremuiască, zise tovarășul, dar să plecăm.

— Să plecăm», adăugă Mihai.

Strânseseră oile și purceseră. Din urmă se auzi bubuind. Ei grăbiră pașii, dar tunetele se îndesiau. Și n'a fost mult până să-i ajungă ploaia. În același timp se făcu noapte.

«E, he! e, he! strigau ciobanii, gonind după turmă. — E, he! e, he!..»

Și dela o vreme nu știau ce să facă. Turma rămase locului și nu mai mergea. Atunci Mihai trecu înainte, și chemă oile, cari puține câte puține începură să-l urmeze. Meraseră așa cât meraseră prin beznă, când deodată tălăngile bătură în chip ciudat, și niște behăituri... ceva grozav, parcă oile se prăbușiau undeva și cădeau, cădeau rostogolindu-se. Tovarășul lui Mihai se cutremură — într'o clipă aducându-și aminte că pe acolo aproape era o râpă, de care toți se feriau. Strigă :

«Mihai, Mihaai!» Glasul i se pierdu, fără nici-un răspuns. Oile parcă se prăbușiau un deva și cădeau, cădeau rostogolindu-se.

«Unde duci turma, Mihaai!..» Și, cum îi veni lui să tragă din pistol câteva focuri în vânt. Parte din oi, speriate, se traseră înapoi, însă numai atât...

Când veni primăvara și se așezară iarăși stânele pe înălțimi, Mihai nu se mai arătă. Și munții rămaseră triști. Cu amuțirea fluierului, și vântul și izvoarele și pădurea, toate se confundară acum în lumea lucrurilor obișnuite. Lumea umbla mânăhănită ici și colo, întrebând de Mihai. Niște chirigii, trecând prin locul unde-i zice «La Patruzeci-de-Puțuri», găsiră doar brațul cântărețului, care ținea strâns în mână fluierul.

TINCA

T I N C A

O săptămână mă oprisem în Sărună. Pe atunci o răscoală bântuia părțile mai retrase ale Pelagoniei și prin oraș se purtau felurite știri grele. Dedea în toamnă. Dinspre munții cuprinși de groază, vântul aducea unde umezi, parcă pline de lacrimi. Simțiam plânsul, dar nu știam: oare, ce se va fi petrecând acolo? Și când ne găsiam doi-trei prieteni, ne întrebam iute, îngrijiți:

— E vre-o veste?

— Nimic.

— A venit cineva?

— Trenurile nu umblă...»

Și ne despărțiam pe gânduri, cu teama să nu se întoarcă iar vechii ani de răstriște,

când sate mari și bogate s'au fost prefăcut în cenușă.

Decât, lucrurile începură a se liniști. Celele de răzvrățiți nu se bizuiră mult în puterea lor și se retraseră. Drumurile se deschiseră, și din seară în seară sosiaua bejenari: unii rămâneau în Sărună, alții o luau înaintea, fără gând de-a se mai întoarce.

Intr'o zi, dela un han unde trăgeau mulți, văzui eșind doi băieți — să fi avut ei împreună până la treisprezece ani. Imbrăcați în anterii, cu brăe roșii de mătase. Tare drăguți! Umblau prinși de mâini, ici-colo oprindu-se, uimiți de câte vedeau.

«Unde măi copii, unde vă duceți?» am zis, atingându-i pe umeri. Ei ridicară ochii.

— De unde sunteți voi?

— Dela Niveasta, răspunse unul.

— Și cu cine pe-aici?

— Cu mama și cu bunicu, tata mamei... sunt colo», adăugă băiatul, arătând spre han. Și amândoi deodată porniră a da din mâini și a-mi spune repede, care mai de

care, atâtea lucruri: cum se lăsară în comună la ei niște oameni cu puștile și cu steaguri, și trăgeau întruna la focuri și lor le era frică și mama nu dormia noaptea; și cum le-a scris tata să nu mai stea acolo, ci să coboare în Sărună... Și ei făcură precum le-a scris tata.

— Și tata unde-i?

— Tata nu-i aici. Este în Misir tata, dar va să vie tata; și apoi toți, și cu tata și cu mama și cu bunicu avem să plecăm...

— Unde, dragii mei?»

Aici băieții se uitară unul la altul. Nici ei nu știau.

«Unde ne va duce tata», făcu cel mai mare. Și atât de dulce, că i-am sărutat pe obraji și după ce le-am umplut buzunarele cu stafide, le-am dat drumul pe poarta hanului:

«Nu umblați singuri; nu cumva să vă pierdeți».

A doua zi ieşisem la mare. Mă gândiam la cei doi băieţi. Voiam să-i mai văd, să cunosc şi pe mama lor şi pe bunicu. Mă îndemna ceva — un dor pe care-l simţim pentru oamenii dela noi. Şi cum se întâmplă uneori, iată că veniau şi ei. O femeie îi ducea de mână. Desigur mama lor. Dinapoi călca încet, greoiu, bunicu.

Băieţii cât ce mă zăriră, şi începură a vorbi cu mama şi a face semne. Şi veseli alergară, cu braţele deschise, cu glasurile limpezi-limpezi: «Am venit să aşteptăm pe tata!»

— Parcă-l cunosc decând lumea», zise femeia. Apoi către mine: «Le-ai cumpărat eri stafide...»

Grăea plăcut. Nu părea să aibă mai mult de treizeci de ani. Legată la cap cu năframa, așa cum se poartă Nivestencile — lăsând coşițele pe spate. Intr'o rochie de satin cafeinie, cu ilicul negru strâns pe trup. Eu, ca să nu tac, începui a-i laudă copiii, că-s cumini şi sprinteni:

«Nu știi câte mi-au spus».

— Ești din Clisura? făcu ea mai deschis, bucuroasă, că m'a putut ghici după vorbă. Ce bine că te-am găsit, nu știam pe care să întreb. Când sosește vaporul?

— De unde? Din Misir? Apoi mai trebuie încă vre-un ceas.

— Un ciaaas?...»

Îi se părea mult. Eu tăcui. Marea când și când avea undiri ce veneau ca dinlăuntrul ei, din adâncuri:

«Cum nu se teme lumea, sor... Să știi că mor și n'aș intra pe mare».

— Tinco, îi grăi bătrânul, uită-te la copii, că prea se pleacă la țarm, să nu pățim ceva.

— Ți-am spus tată, ia-i lângă tine și nu-i lăsa așa», răspunse Tinca. Și căzu iar pe gânduri. Chipu-i luase o mare duiosie. Ochii negri, cu sclipiri umezi cercau a pătrunde departe; dar în zadar, că nori deși învăluiau zarea. Pe apele fără liniște, de culoarea plumbului, treceau caicuri, umflându-și pânzele,

rătăcind ca niște arătări din alte lumi. Și Tinca își va fi amintit multe. Șopti într'un rând :

«Nu vream să plece...» Se gândia numai la soțul ei, și la nădejdea și la visurile, pe cari le purta cu el din depărtări. De aceea deschisei vorba :

— O fi mult de când s'a dus?

— Cinci ani... Știi ce sunt. Și nu trec ușor. Să stai cu frica 'n sân, fără de bărbat în casă... Și ce ani! Bine-l sfătuiau toți, și mama și tata, să nu plece, să nu bată drumurile prin străini; dar el, unde să asculte? Și când trecu pragul, nici așteptă să-i deșert ghiumul cu apă, și mă gândiam, că nu-i bine... După două luni a venit în lume și puiul ăsta...» Ridică în brațe copilul mai mic și tot sărutându-l :

«Seamănă leit cu tată-său... Și el nu știe, și când are să-l vadă, când are să-l vadă...»

În acest timp se ivi și vaporul. Tinca trecu deodată într'o bucurie nespusă. Fața i se luminase.

«Mare-i Dumnezeu, zise ea, toate s'au trecut!»

Lumea se îngrămădia în jur, carele sunau pe caldarâmuri; dar Tinca nu auzia și nu vedea nimic, afară de vaporul, care se opria mândru și frumos în larg. Dela o vreme începură a se rânduși și bărcile. Trecură două, trecură trei, și Tinca nu mai putea:

«Ih, cum întârzie; dece nu iese odată!»
Și cum se apropia o altă barcă, înălța capul și murmura: «In asta e, parcă-l văd».
Și copiii, prinși de rochia ei, îngănau:

— Este, mamă?

— Nu-i, mamă, nu-i...»

Și după câteva clipe iarăși tremura glasul copiilor:

— Este, mamă?

— Nu-i, mamă, nu-i...»

Pe urmă lumea se retrase. Vâlva se mai potoli. Numai dela vapor ajungea mereu un hârăit prelung de macarale. Tinca se uită

ca pierdută împrejur. Două lacrimi îi lăcrău pe obraji.

«N'a venit», zise ea cu un oftat, după ce așteptă puțin.

— Cum așa? Nu-i din Misir vaporul ista?

— Din Misir, dar pe semne că vine la noapte cu ăl Italianesc».

Tinca atârna ochii în jos și nu răspunse. Luă copiii de mână și împreună cu bunicu, câteșipatru cotiră la dreapta spre han. Acum valurile prinseră a crește. Se frământau, izbindu-se, curgând repezi, cu un sunet deosebit, greu, metalic. Dintr'o clipă într'alta erau vueti îndepărtate ce făceau câinii să n'aibă astâmpăr. Pe multe acoperișuri ciorile înegriau, strânse cu miile : și uneori se porniau cu toatele, umplând văzduhul de larmă.

În dimineața următoare țărnuțul mi se păru pustiit. Drumul de lângă mare în multe părți mâncat de ape. Și scânduri de bărci sparte

plutiau ici-colo. Cea dintâi ființă, de care dădui, fuse Tinca, acoperită cu un șal în cap. Tremura toată, fața ca de ceară. Mi-a vorbit de vapor.

«N'a sosit încă», am răspuns cu milă. Și am întrebat apoi niște pescari. Oamenii își dau cu gândul, că vaporul o fi acostat undeva, până să treacă furtuna, ori de nu... Pescarii aveau și oarecari temeri.

— Să așteptăm, am zis Tinchii; până la prânz trebuie să vie.

— Ce prăpăd! făcu ea, uitându-se la mare. N'am închis ochii toată noaptea...» Și începu a plânge.

Valurile spumegau încă. Stoluri de pasări se învârtiau deasupra lor cu țipete ascuțite.

— «Dece să stai aici? Du-te la han, și când sosește vaporul, te chiem eu».

Tinca n'a vrut mai întâi, dar se gândi la copii și se duse.

Nu știam ce să mai credem. Vaporul Italianesc așteptat de cu noapte, nu s'a văzut nici până la nămiezi. Lume multă se strânsese la mare. Spre orele trei zărirăm departe rotocoale de fum. Toți ridicară glasurile, plini de bucurie. Vaporul creștea din ce în ce, tăind valurile, clătinându-se. Când se apropié, văzurăm cu ochii oboseți steagul englezesc pe catarguri. După o vreme, spre seară cetirăm :

«Frumosul vapor Italianesc «Lombardia», Compania M., care venia din Misir, n'a putut ține piept cu furtuna...»

Intre cei înecați, era trecut și numele : Petre a lui Dona, bărbatul Tinchii.

DOUĂ SUFLETE

BIBLIOTECA CENTRALĂ
UNIVERSITARĂ
BUCUREȘTI

DOUĂ SUFLETE

Omul rămase uimit. Aproape nu-i venia să-și creadă ochilor. Deoparte și de alta case falnice, prăvălii cu ferestre mari de cleștar, pe cari jucau razele soarelui, și lume multă și trăsuri și ropote sunau pe asfaltul străzilor — o zarvă necurmată, care-i cădea greu pe inimă.

Apoi îmbrăcămintea lui făcea pe toți să-și întoarcă privirile: cu minteanul alb, ale cărui mâneci lungi fluturau pe umeri, căciula tot albă și purtând niște opinci cu ciucuri; umbla încet, din când în când sta locului, căsca ochii și fără voe cuvinte de mirare îi scăpau din gură.

La răscruci se opri. După chip simțea în-

dată, că-i foarte uluit, neștiind încotro să apuce. Atunci m'am apropiat:

— De unde ești, prietene?»

El tresări. De bunăsamă, nu se așteptă să-i vorbească cineva în graiul lui de-acasă. Și o clipă nu răspunse. Dar când l-am întrebat și a doua oară:

— Din Grabova, zise el, pe lângă Muscopoli, dacă știi.

— Din Grabova?! Și cum ai rătăcit pe aici?

— Apoi, m'a adus și pe mine vântul. Am venit aseară...»

Și începu să-mi spue câte a văzut pe drumuri, cum i s'a părut lui neagră și plină de o spaimă necunoscută marea și cum ar dori să-și găsească de lucru și e singur și nu cunoaște pe nimeni. Unde să meargă? La poarta cui să bată?

— Și cam ce-ai vrea să faci?

— Ce-o fi... doar pentru o pâine și să le mai trimet ceva și ălor de-acasă, că tare sunt în lipsă».

Vorbia limpede, cu mlădieri de tristețe în glas. Slăbuț, bălan, avea în ochi o lumină blândă, de bunătate.

— Lasă, zic eu, că dacă ai venit aici, n'ai să pieri. Om găsi noi undeva... Iată avem aici pe Bendul, un om dela noi. N'ar fi rău să-i vorbim lui».

Bietul om nici că mai știa cum să-și arăte mulțumirea. Și numai ce da din cap, rotindu-și ochii de jur-împrejur. Dela o vreme grăi:

«Cuprinși oamenii aici, foarte cuprinși... Ce palate și ce strălucire! Parcă-i un raiu. Unde la noi așa ceva?! Sărăcie, frate, și necazuri. Altă dată era cum era: ne aveam și noi gospodăria, rostul nostru, dar azi... Anii din urmă ne loviră greu, frate, și pe mulți ne lăsară pe drumuri. Uită-te la mine: aveam oi, două sute de capete, și toate s'au dus, toate... Și ce era să fac? Și într'o zi de brumar, pe când se lăsau caravanele de vale, am coborât cu toții până la Sălci, cu mama, cu nevasta, cu rudele și acolo ne-am

luat rămas bun — ei spre Muzichea și eu încoace... Și cum ne-am despărțit, cum i-am lăsat, un Dumnezeu mă știe...»

Ochii i se umeziră, și deodată își întoarse fața ca să nu-l vad, cogeamite om, cum varsă lacrimi.

Bendul, Vasile a lui Bendu, era din Zagor. De mult ținea la marginea orașului o tavernă, unde se băgă și tânărul Cota — cum îl chema pe nume.

El care colinda munții, tolănindu-se pe iarba de mătase cu ochii scăldați în văzduh — păstorul volnic, deprins cu aerul tare al înălțimilor, își închise zilele aici, între ziduri.

Și săptămâna dintâi a fost lungă, de-ivenia să-și lepede șorțul și s'o rupă la goană. Tavanul afumat părea că se apleacă, se clatină, enorm asupra lui, gata să se prăbușească.

Cu Bendul vorbea puțin; pânăce se

mai împrieteniră, și o milă adâncă l'a cuprins de dânsul.

Om de vre-o patruzeci de ani, Vasile a lui Bendu era scund și gros, cu obrajii plini ofiliți. Infășurat totdeauna cu un șal la gât, umbla ce umbla și rămânea obosit, palid; găfâind își ducea mâna la inimă: înțelegea el, că inima asta, care bătea iute și neorânduie ca un ceasornic stricat, are să se opriască odată, cât de curând.

De băutură nu se lăsa. Știa că-l strică, dar paharele treceau neconținut, spumegând, în fața lui. Și după ce se așeza la masă și ciocnia cu unul și ciocnia cu altul, ajungea singur să se căineze:

«Iar am băut, și nu trebuia... vezi nu, trebuia, nu-i de mine băutura; așa îmi fac de cap și o să mă sfârșesc într'o zi...»

Și'n ochii turburi se aduna atâta jale mi-loasă de om desnădăjduit, parcă vedea cum se apropie moartea; din zi în zi o simțea mai mult și se gândia numai la ea, la întunecata fantomă rece a morții, care plutia,

lăsând în preajma lui, pe toate lucrurile, ceva nespus de mohorât.

Ce să-i facă și Cota? Se scula din zori și lucra neîntrerupt până la miezul nopții, când mergeau împreună cu Bendul să se culce. Treceau alături, pe o ușă care da în cârciumă, într'o încăpere strâmtă— la mijloc o masă cu doctorii, pereții mirosind a mucigaiu.

Lungit în pat, Bendul nu putea să adoarmă. Ofta întruna. Noaptea e nesuferită pentru bolnavi: soră cu moartea, aduce cu sine fiori, vedenii multe, chinuitoare, cari toate amintesc de tăcerea din urmă, de golul mormântului. Ca să le goniască, Bendul era în stare să-l ție și pe Cota fără somn; avea nevoie de o ființă, care să-i spue ceva, să-i povestească orice, numai să-i treacă de urât. Dar Cota închidea curând pleoapele.

«Tu ai adormit, Cota!...» zicea atunci Vasile a lui Bendu cu inima strânsă. Și dela un timp îl auzia cum horcăe, cum vorbește'n somn. Frumoase visuri dulci veniau

să-i mângăe pe Cota : priveliști de-acasă, păduri dese cum le știa, cu ferigi, cu izvoare albe, unde-și apleca de atâtea ori genuchiul și bea din apa limpede, proaspătă. Ce-i păsa lui acum? Era păstor. Cu zeghea pe umeri, cârligul în mână, umbla după oi și striga din când în când chemându-și câinii : Na, na, Baluca, Ghesuli!...»

Dimineața, la scolare, Bendul îi spunea :

«Tu iar ai visat, Cota... Până să te mai obișnuiești ; așa eram și eu când am venit... mă visam acasă, toată noaptea mă visam... dar m'am deprins ; și tu ai să te deprinzi... ; cu toate se deprinde omul...»

După aceea intrau în cârciumă și începeau iarăși munca, aceiași, și aceiași și fără nici o bucurie, fără sărbătoare. Cota mergea de colo până colo, purtând sticlele de băutură, pe câtă vreme răsese, glasuri răgușite sunau împrejur. «Doamne, ce viață!»... murmura el.

Uneori numai, pe la nămiezi, când lumea

se mai rărea, Cota, răzemat de perete, cădea pe gânduri.

Fumul de țigări se lăsa negru, înecând tot. Geamurile aburite — șiroaie de apă luncău pe ele ca niște lacrimi ; iar cerul acoperit de-afară, vântul care sufla umed, cu freamăte îndepărtate, îi aduceau aminte toamna de acasă, ziua când a plecat. Era tot așa, o vreme posomorâtă, cail pierduți prin ceață și-i se făcea lui că toate plâng : tălăngile, ploaea... Și mă-sa îl ducea de mână ca pe un copil și numai ce-l sorbia din ochi și da să-l sfătuiască, dar noduri i se puneau în gât și plângea și numai atâta putea să-i spue : «Dragul meu, să nu ne uiți, Cota, sufletul meu!»

Oh! și ce mult i se pare de-atunci! Oare cum sunt ei acolo în Muzichea? Cum o duc singuri fără dânsul? Aștepta nerăbdător, dintr'o zi într'alta scrisoare. Și când i-a venit, după două luni, Cota nu-și găsia locul de bucuros; o sărută, o strânse la piept și fuga cu ea la mine.

«Carte de-acasă!» zise el, tinzându-mi scrisoarea. Era dela nevastă-sa. Şiruri multe, încălcite, pline de duioşie:

«Scumpul meu, îţi sărutăm ochii, toţi din
«casă, noi suntem bine... doar tu că nu eşti
«aici şi ne gândim mereu şi aşa ni-i dor...
«Şi copiii întreabă, că unde-i nenea? Şi
«mama le spune că-i dus cu turmele nenea
«şi are să vie nenea, şi plânge, biata, că
«tu ştii ce inimă are».

Apoi urmau veşti dela rude, prieteni şi urări, mulţumiri de banii primiţi. Printre altele:

«Să trăeşti, dragă, să-ţi dea Dumnezeu
«noroc. Şi sănătate să fie, că anii trec ei
«şi o să ne vii iarăşi înapoi şi o să trăim la
«un loc...»

— Va să zică, le-ai trimes parale! Şi de Bendul eşti mulţumit, nu? El e foarte cum se cade».

Cota răspunse:

— O bunătate de om, decât aşa cum este, bolnav... vezi, tare mi-e teamă».

Către seară, într'una din zile, Vasile a lui Bendu se văeta, că are ameteți. Picioarele nu-l țineau și s'a dus să se odihnească. Trecură două, trecură trei ceasuri... Bendul nu se mai arăta. Și când intră Cota în odaie, să vadă ce mai este, l'a găsit răsturnat pe dușumele, dus, fără suflare. O clipă a stat încremenit, singur cu mortul în față. Apoi a strigat la vecini. Câteva bătrâne 'și-au făcut de suflet de-au venit.

«A răcit de tot, zise una, apropiindu-se. O fi mult de când nu bate».

Hainele de pe dânsul nu eșiau — trupul, mâinele înțepenite, încât a fost anevoe până să-l primenească, cum e datina, pentru călătoria de veci. Apoi l'au întors cu fața în sus, i-au lipit la cap câte o lumânare și așezându-se alături, bătrânele începură să tăinuiască în fel și fel de întrebări :

— Oare, ce boală să fi avut? Că n'a murit ca lumea... jos, pe scânduri...

— Săracul... Și cine știe cum i-o fi venit ;

când 'și-a dat sufletul, cine știe ce va fi simțit?!...

— Poate n'a simțit nimic, adăugă a treia. In clipa când s'a prăvălit, poate 'și-a pierdut și conștiința, așa că n'a mai simțit».

Cota le asculta, fără să spue cuvânt. Și nu se mișca de lângă mort. In cârciumă, unde clipia o lumină singuratică, mesele, scaunele, toate erau strânse grămadă.

Și încet începu a intra lumea pe ușă. Veniau tăcuți, unul câte unul, cu capetele 'n piept, cu acea teamă neliniștită, pe care o insuflă moartea, când ne gândim, că toți vom avea odată același sfârșit. Se apropiau pe nesimțite, vorbindu-și unul altuia cu șoapte abia înțelese, cari treceau din gură în gură :

— Știam eu că nu mai are mult...

— Nu l-ați văzut? De câteva zile era ca și dus».

Prieteni de-ai lui, tovarăși de băutură, cari petrecuseră cu el zile dearândul, se treziau acum, că nu-l cunosc defel, nici măcar din ce loc este. Și se opriau uitându-se mirați

la străinul, care zăcea colo, înaintea lor, amorțit, cu mâinile în piept, cu bumbacul la gură.

Cota, fără să-și ridice ochii, îi simția cum pășesc domol, strecurându-se, cașicum s'ar fi ferit să nu deștepte mortul, se aplecau la ureche, întrebând :

— De unde este ?

— De departe, din Zagor.

— Și ați scris acasă?... Trebuia să le dați de veste, să știe și ei... E însurat ?

— Da, însurat... are două fete».

Cota deodată tăcea. Iși aducea aminte toate câte i le spusese Bendul, când stau împreună la sfat. Și în urmă cașicum și-ar fi vorbit sieși :

«Așa trăi... ani și ani tănjind, cu amarul în inimă. Uneori uita, părea că nu-l doare, dar când primia scrisori, plângea, mă chema lângă sine, și plângea... și apoi se da pe băutură, și zile întregi bea și bea...» Noaptea înaintând, lumea începea să se retragă. Un miros greu se împrăștia, umplând odaea,

amestecat cu al lumânărilor, cari ardeau tremurându-și para ici și colo, pe obrazul mortului, pe ochii reci deschiși, având un luciucă de apă stătută.

La timp, a venit și carul, cernit, pe margini cu fășii de pânză, cari atârnavă fâlfâind ca niște aripi mari, negre. Și l'au luat pe Bendul. Câțiva l'am petrecut: Cota, eu și alți trei-patru. Cădea o ploae mărunță, de cele triste și urâte. Carul urca greu, caii purtau mortul pe drumuri lungi ce păreau fără sfârșit, cu bălți de noroiu, cu arborii goi.

Din cerul ca cenușa, din zările șterse, neguroase, ale toamnei târzii curgeau suspinuri mocnite.

Cimitirul pustiu. Numai un cârd de cioare sburără de jos, croncănind speriate, când am trecut printre cruci — multe cruci de lemn, sărace; pe lângă ele frunze risipite, cununi veștede, muiate de ploi.

Și când preotul tăcu și sicriul fu coborât în groapă, luă și Cota un pumn de țărână și aruncându-l:

«Dumnezeu să te ierte, măi Vasile a lui Bendu!» zise el, fără să-și mai poată stăpâni plânsul.

A doua zi, când să ies din casă, iată-l și pe Cota că vine. Gătît de drum, ochii oboșiți, roșii de nesomn. Moartea din ajun l'a sguđuit mult.

— Cârciuma? întreb eu.

— Au închis-o... Odaea, sertarul, unde păstra banii, le-au sigilat, pînă să vie cineva din rude.

— Și tu ai rămas fără lucru... Să căutăm în altă parte, Cota...

— Nu mulțumesc... că eu plec, eu mă întorc acasă...

— Te întorci? Și acolo ce te-așteaptă?

— Nimic, însă...»

Cota se opri, tăcu o vreme, muncit de gânduri; apoi zise încet, cu glasul tremurat:

— Ai văzut?... cu ochii deschiși, l'au zvârlit acolo și nimeni nu l'a plâns... A stat

el, a răbdat și s'a zbatut, agonisindu-și ban cu ban, și la ce i-a folosit? Dacă era acasă, poate nu muria... Vezi, toată noaptea n'am dormit... Cum s'a stins omul ăsta! Nu, nu... eu plec acasă și dacă mor să știu încaltea, că nu mor aici... Și de aceea am venit, să-mi iau rămas bun, că eu mă duc...»

Ne-am îmbrățișat, Cota porni și în huetul străzii l'am văzut încă odată cum se depărtează: cu minteanul alb, ale cărui mâneci lungi fluturau pe umeri, căciula tot albă, și purtând niște opinci cu ciucuri, așa cum venise.

ALTE NOVELE

P E N A

P E N A

De sub platanul vechiu, umbrind aproape jumătatea medeanului, Pena se uită la clopotnița bisericii; se isprăvise tocmai de curând, și avea sus ca un larg ochiu deschis.

«Hm... făcu el mirat. Asta pentruce?»

— Pentru ceasornic, lămuri unul. Au să pue un ceasornic.

— Ceasornic? Ceasornic? repetă Pena, strâmbând din buze. Și plecă repede, bonbănind întruna: «Auzi vorbă, ceasornic... auzi vorbă!..»

Ciudat om Pena. Avea el ce avea cu ceasornicele; poate fiindcă nu prețuia timpul. Și dece l-ar fi prețuit? Că era zi ori noapte, prânz ori seară — pentru el tot una. De lu-

crat n'avea să lucreze. Pe vremuri, e drept, fusese cioban, și acuma cică era potcovar; dar, în loc să potcovească, mai mult umbla, după potcoave...

Cum da soarele, își arăta și el capul mare, bălaiu, sub fesul de cărmâz; și domol, cu bățul adus la capăt în formă de cârlig, într'un fel de palton cafeniu, ne mai schimbat de ani și ani, căzându-i până la genunchi, și din care ieșiau ciorapii albi, pornia o călătorie lungă-lungă — de câțiva pași, în jurul platanului. Mai sta pe laviță, se mai scula, și uneori se opria locului pe gânduri, măsurând depărtarea. Simțiai că o mare problemă se frământă în mintea lui: să meargă ori să nu meargă?! În sfârșit hotărârea era luată; putea să înainteze și până la marginea medeanului. Aci trecea pe dinaintea prăvăliilor în șir; avea chiar bunătatea să arunce și câte o vorbă celor dinăuntru:

«Ei, ce mai, ce mai?»

Și tot umblând astfel, unde nu da față și cu alți peripatetici; veniau din mai multe

părți ca niște corăbii rătăcite, ancorând o vreme. De sănătate nu se întrebau. Erau siguri despre asta. Intrau deadreptul în debateri, cari potrivit cu însemnătatea lor, erau și duse cu taină, numai în figuri și simboale adânci, de-ți trebuia minte, nu șagă, să le prinzi de rost. Auziai mai ales, fără să te poți duimeri, două lucruri — venind și revenind îndrăcit de enigmatice : *fesul* și *fustanela*. Se încingea între aste două o goană de moarte — care pe care; aci fesul, aci fustanela : când fustanela în urmă, când fesul după fustanelă, care fâlfâia slab, și mai slab, pânăce pierrea cu totul, sub încheierea plină de înțelepciune a lui Pena :

«Așa poruncește *Evropea* — *Evropea* știe mai bine».

Dar fiecare din acești diplomați avea câte ceva deosebit prin care își asigurase faima : unul tușia de credeai că tună : altul o lua de mai multe ori spre casă, și când se întorcea :

— Unde erai, Cola ?

— Ia, mi-am stâmpărat foamea cu vre-
sută de îmbucături».

Cât despre Pena, știm de ce își legase
numele.

Pica lui pe ceasornice pare să fi crescut
și din următoarea împrejurare. Intr'o zi ce-i
veni lui Cola — pe semne cu gândul la suta
de îmbucături, să întrebe :

— Cât o fi ora ?!

— Patru și un sfert, zise unul.

Pena se întoarse deodată, urâțindu-și obra-
zul, parcă ar fi mușcat dintr'o nucă verde :

«Patru și un sfert, paaatru și un sfeert...
Spune patru ori spune cinci ! Oore — da'sfer-
turi și jumătăți... Ce sunt sferturile și ju-
mătățile ?»

De atunci cum apărea în medean, oamenii
din prăvălii, cărora se vede le ardea prea
mult de lucru, începeau să-și facă semne
și să strige cât îi lua gura :

— Patru și un sfert...

— Și douăzeci și trei de minute !

— Douăzeci și trei de minute și două
secunde..

— Și două secunde și jumătate..»

Că Pena — cât era el de filosof, se simțea cuprins de călduri neplăcute; că nu-i rămânea lui seninătatea trebuitoare, pentru a ține cumpăna *Europei* în controversă dintre fes și fustanelă, e sigur; mai era însă acum și pustia ceea de bortă în zidul clopotniței, care-i sta mereu ca un paiu în ochi.

«Auzi vorbă, ceasornic... Parcă n'am trăit eu și fără.. Că te scoli dimineața, și răsare soarele, și crește — de un cot, de doi coți, și te uiți și la umbră cum se mută pe munți... și haide-haide ajunge la răscruuci; atunci știi că-i prânzul; și iarăși apoi, se mișcă soarele, se mișcă și umbra, și merge înainte, și marge... și vine seara, și iese luceafărul, și iese cloșca cu puii..»

Decât, cine să-l asculte? În satul acela retras, aruncat printre coaste ca de o furună, unde rar de mai sosia câte o știre, aducerea unui ceasornic din Odesa era ceva neînchipuit.

Toți visau numai ceasornic, adormiau și

se treziau cu mintea la ceasornic, și până târziu noaptea sfătuirii după sfătuirii aveau loc sub mărturia platanutui, aidoma ca niște consilii de stat. Numai ce auziai pe unul către secretar :

«Ia scoate *cârpa* ! — așa numiau hârtia cu mostre de ceasornice. Și *cârpa* era scoasă, și pe *cârpă* mai multe degete prindeau să umble, oprindu-se pe un rotocol negru :

— Ca ista-i al nostru..

— Și cât de mare ?

— Ce, nu vezi ?

— Bine, văd eu, dar aici — aici e cât o pecete, atâta o fi și al nostru ?

— Ba al nostru-i cât o tupsie.

— Așa daa, cât o tupsie.. Și ce bine că l-am comandat la Odesa ! Toarnă Rușii ăia niște clopote.. Am văzut eu unul la Sfântul Munte : ce mai clopot ! să tragi hora sub el...

— Și n'ai tras hora ? se amesteca deodată Pena. Minte de găină ! Auzi vorbă...»

Și una-două începea să-și ție logosul, care

ajunsesse de pomină, în gura tuturor. Vorbia el, și ceilalți repetau într'un răs :

«Că te scoli dimineța...

— Te scoli, Pena.

— Și răsare soarele...

— Răsare, Pena.

— Și crește...

— Și crește, Pena, și haide-haide, Pena, haide-haide...»

După această ocolire, consiliul mergea înainie.

Unul vroia să știe, dacă ceasornicul are să bată numai orele, nu și jumătățile, și cât de tare :

— Că bine voi, dar păstorii dela stână au să-l audă ?

— Când o fi liniște, da..

— Și când n'o fi liniște !

— Cum să nu fie, răspundea Pena. Auzi vorbă ; Apoi cum vine ceasornicul, toate o să tacă — și câinii o să tacă, și motanii o să tacă, și găștile o să tacă, și bivoliile o să tacă...»

La rând, nu rămânea lighioană pe care să n'o pomenească. Și zi după zi, ceasornicul întârziind, Pena căpăta mare plăcere de vorbă. Vesel-vesel te uitai cum se ivia din marginea medeanului; întindea bățul, se rezema o cilpă-două ciobănește, trimitea celor de sub platan un răs înțepător, și apoi cu ochii la pământ; bățul înainte, și picioarele după băț — unul ici, altul colo; clătinând și cap și trup și mâini, se apropia, și arătând spre clopotniță:

«Aaare să vie, aaare să vie...»

Uneori încă, de unde sta, lăsându-și privirea după rândunele, cari săgetau împrejur, se repezia cu amândouă mâinile:

»Unde vi-i ceasornicul? Dece n'ați adus ceasornicul?»

Dar la urma-urmelor ceasornicul sosi. Și cum îl așteptară! Cum eșiră înaintea clopotniței cu urale prelungi de bucurie! Și când începu a suna de colo sus: dang —

dang... Năluca timpului, mută mai înainte, acum prinsese glas, trecea grăind asupra satului, și până hăt peste colnici — un graiu, care avea toate mlădierele : aci dulce și lin, aci umbrit și aci adânc și dureros. Grabnic se auzia pentru unii, fugărindu-se oare cum întonările, mai rărit și mai întârziat, cumplit de întârziat pentru alții.

Iar lui Pena i se părea, că nu mai încetează, neîntrerupt : dang — dang... Se ascunse în casă, închise ferestrele ; numai, stând cu mintea la ceasornic, toate lucrurile arătau ca niște cadrane, și oriunde se întorcea : dang — dang... Și noaptea și ziua, și pe senin și pe urât ; că poți opri gura omului — țărâna o astupă și tace gura omului, dar gura timpului...

Pena văzu că nu-i chip. Și eși ; se arătă iar în medean. Acum însă nu mai râdea. Călca foarte grav.

«Pena ! Ia stați că vine Pena...» șoptiră oamenii sub platan ; iar ceasornicul parcă într'adins : dang — dang...

Pena ridică pumnii :

«Sună, sună ! Până când?..» Și era să continue, însă de jur-împrejur crescură hohotiri sgomotoase ; și atunci mai stăpânindu-se :

«Pentru voi ! Dar pentru mine... N'am trăit eu și fără ? Că te scoli dimineața...

— Te scoli, Pena.

— Și răsare soarele..

— Răsare, Pena.

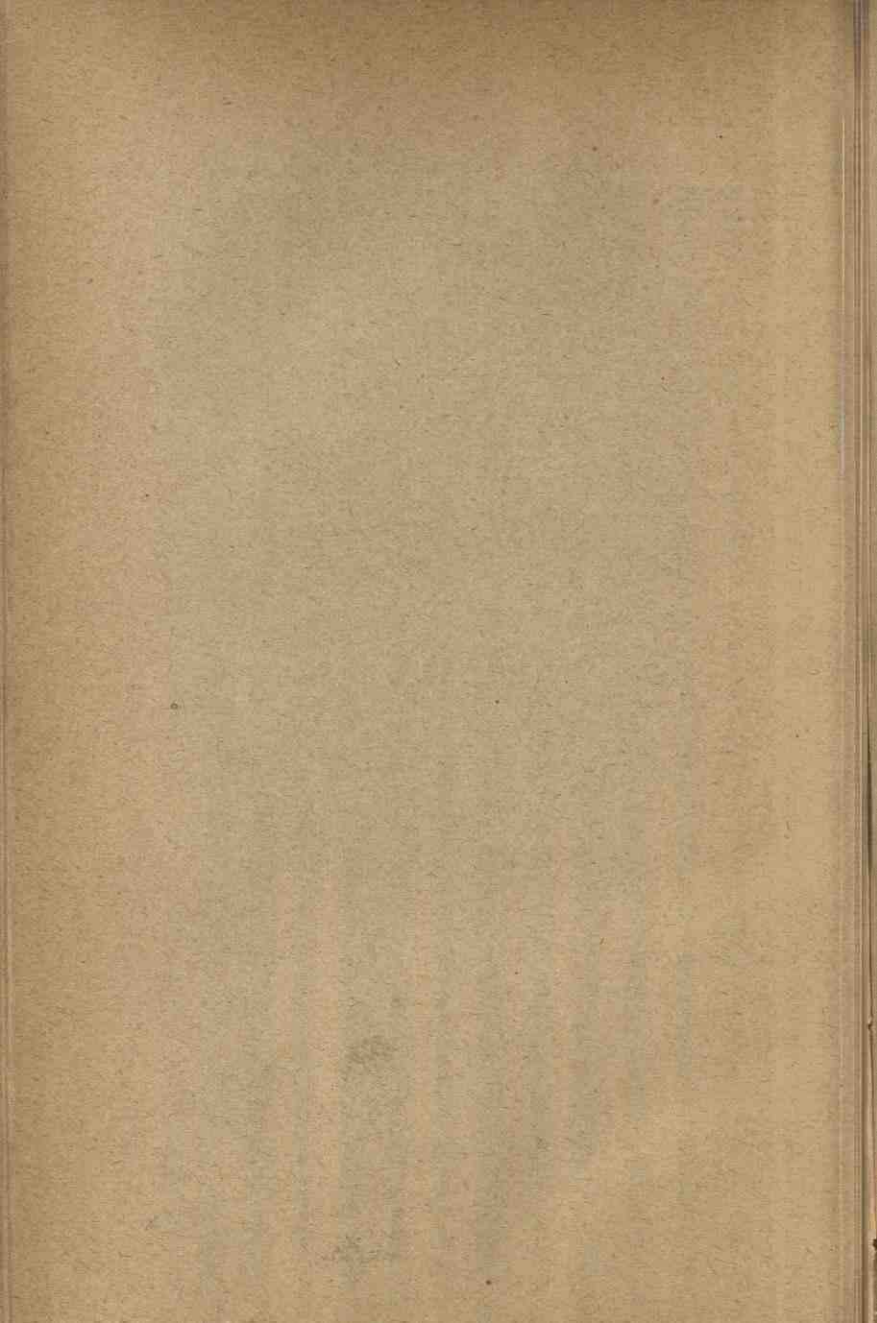
— Și crește...

— Și crește, Pena, și haide-haide, Pena, haide-haide....»

BUNICILE

BUNICILE

In copilăria mea crescusem foarte resfătat. Tata era, un om cu milă, și când își puse cununa de-și legă zilele cu mama, aduse împreună cu ea și alte suflete : soacră, cumnată, cumnați se strânseseră ca la mânăstire în casa noastră. Și oriunde mă întorceam, prin odăi, prin curte, dam numai de brațe deschise ; iar când eșiam în grădină, Doamne ce mai sărbătoare ! Acolo și pomii și firele de iarbă și bondarii cu paveze de aur și vântul aromit, toate prindeau să cânte, și tata spunea că pentru mine cântă. Am întrebat eu și pe mama :

- Pentru cine cântă, mamă ?
- Pentru tine, dragul meu.
- Și florile, mamă, pentru cine cresc ?

— Pentru cine altul... că și tu ești o floare ; un ochiul-soarelui să zicem. Cum se întoarce el către soare, așa întorci și tu capul, fața ista a ta către mine.»

Și mama avea dreptate. Eram o floare.

Nu știam încă de supărări. Oamenii, multele zvonuri ale vieții treceau în jurul meu, se mișcau fără înțeles, ca niște roiuri de albine. Însă dela un timp începui a privi altcum lucrurile ; și câte o lacrimă, câte un strop de amărăciune simțiam pe inimă. Uneori deschideam ochii mirați, ca din vis, și-mi părea că se întunecă înainte-mi, că mama nu-i totdeauna cu răsul pe buze, că e și mânăhă, și că bunicile — cum le ziceam eu : Doda și Mama-mică, aste două bunici nu știu ce aveau. Le vedeam apropiindu-se una de alta, mânăhoase, aprinse, și strigau și se judecau ; și tata, când venia seara obosit și ne așezam la masă, tata nu vorbea, și noi tăceam, și bunicile se uitau pieziș în ochi, fierbeau în ele ; și numai cât așteptau să se culce tata, și apoi se porniau iar din

umbra odăilor mormăind, și treptat, ridicând glasurile:

— Neroado!..

— Vrajitoareo, ce umbli noaptea pe fuse, ajunge că m'ai mâncat.

— Mânca-te-ar ciuma să te mănânce...»

Astea și multe alte îmi vin și azi în minte, și pe bunici — pe amândouă bunicile, parcă le am în ochi. Una, Doda — lungă și slabă ca un sul, dar voinică femeie, cu ochii neastâmpărați; călca vartos, de se clătinau ferestrele când umbla prin casă. Și foarte vrednică: ea să măture, ea să deretice, ea să încondeieze cu alb și vânăt lespezile din pridvor, ea să meargă și la fântână; și când se repezia cu ghiumurile în două mâni, furtună era: toți se feriau, dându-i loc să umple; altfel cine ar fi scos-o la capăt!

Lucra ea cât lucra și după ce isprăvia cu prânzul, lua casele dearândul ca popa cu crucea. Nu-i scăpa nimic. Trebuia să știe tot. Unde lumea se certa, ea pune urechea,

adulmeca, și numai târziu, odată cu noaptea, o vedeai că năvălia cu gura dela poartă :

«Știți?.. De unde să știți! Mare dandana...»

Și repede, sărind dela una la alta, începea să înșire de întâmplări și de oameni — după fiecare nume adăugând fel și fel de porecle. Mama-mică ședea la o margine, pe așternut, în tăcere. Și asculta vrând-nevrând, și se tot frământa, o treceau nădușelile, pânăce nu mai putea :

— Nu-ți vezi bârna din ochi, dar te uiți la alții...

— Tu să taci, cenușearo! Pune-ți picioarele 'n vatră și taci».

Cum vedeți, bunicile nu se asemănau cât-de-cât, dar pe mine mă iubiau deopotrivă, și una și alta; numai că Doda — nu știu cum, săruta măi cu aprindere și mă sălta în sus pe brațe și pe umeri, găsia timp să se joace cu mine, nu mă certa niciodată. Și de aceea mă țineam și eu ca mânzul după ea, și de multeori mă încurcam între genunchii ei, și ridicând ochii :

— Dodo, ia-mă 'n cârcă.

— Să te iau, scumpul meu!

— Dodo, dă-mi un şiştac.

— Nu, şiştac la Doda nu găseşti; du-te la Mama-mică să-ţi dea.

— Nu-mi dă Mama-mică, zice că n'are Mama-mică.

— Cum n'are?! Du-te la ea, şi de nu-ţi dă, spune că-i spargi lada.»

Şi eu mă apropiam de Mama-mică. Incet, cu graiul moale, subţire, o neteziam întâi pe frunte, pe obraji, o sărutam şi o cuprindeam pe după gât:

«Mamăăă...»

Ea pricepea îndată:

— Ştiu ce vrei, dar n'am; să nu-mi ceri, că n'am.

— Un şiştac, mamă, dă-mi un şiştac, un şiştac dăăă-mi...

— Iar începi? Aşa să-mi trăeşti, nu mă supăra, că n'am eu, măre, n'am. De unde şiştac? Ia şi'n buzunare, vezi... E ceva?

— In ladă aai, mi-a spus Doda că aai...

— Tu n'asculta pe Doda, și fă-te băiat cu minte. Când are, îți dă ea mama singură.»

Dar eu nu mă lăsam. O țineam de rochie, o luam și de păr, și o trăgeam, și ridicam și mâna, încât se zbătea biata-și de bunică să scape, și de rău mare lăsa și vr'un blăstem:

«Focul, arde-te-ar focul! N'ai teamă de Dumnezeu — femeie trecută, când mă canonești așa, de-mi scoți sufletul...»

În clipa ceea unde nu săria și Doda:

«E, e... că n'ai murit! Ce ți-a făcut? Doar puțin de păr te-a tras; așa trag nepoții.»

Atunci mă îndemnam și mai mult. Lada bunicii nu-mi eșia din gând. Avea bunica o ladă — un mare sipet înflorit, de care se apropia totdeauna în taină, furișindu-se.

Parcă o văd: ușor, pe nesimțite pășia, în colțunii moi, albi, și dupăce căuta cu grijă împrejur, trăgea din sân o cheiță, legată de un șiret negru, și deschidea și scotea o pungă plină-plină, și o deșerta: niște paftale, niște

cercei, niște cruciulițe, niște arginți rotunzi, sunători, cădeau zuruind, săltau pe dușumea, cântau, mă chemau; și printre ele auziam parcă și pe Doda, șoptindu-mi la ureche: «Vezi?.. Cum ți-am spus eu. Ce stai?» Și odată răsăriam în fața bunicii, cu un topor în mână:

«Ori un șiștac, ori de nu... sparg lada.»

Ea mă lua cu binișorul:

«Nu, soare, nu... Că tu ești băiat bun, ești băiat ascultător.»

Alteori Mama-mică ședea în odae și torcea.

Soarele intra pe geamuri, fărâmând asupra-i o pulbere de argint, în care și furca din brâu și fusul și firul scânteiau; iar fața ei, liniile sbârciturilor, ochii mici, blânzi, clipind des în lumină — adunau atâta viață din poveste, atâta farmec dulce, că fără de știre mă aflam în poala ei, atârnăm capul și tăceam. Și bunica lăsa furca și nu mai sta din alintări:

— Iacă, ce frumos îți șade așa, de-mi vine

și mie să te sărut și să te laud, și-mi crește inima; dar când strigi, când plângi...

— Nu, Mamă, eu nu plâng altădată.

— Să nu plângi și nici lumea să nu se plângă de tine; să nu sai gardurile și să nu te urci în pomi, că — Doamne ferește, dacă se întâmplă de cazi? Câți băieți nu cad.

— Tușică a lui Sima și Mitul Uanei au căzut, Mamă...

— Vezi, de aia zic eu, să te ferești și să nu te mai joci cu ei.

— Nu mă joc, Mamă. Eu am să le spun: «Plecați, că pe mine nu mă lasă Mama-mică».

— Așa să le spui, și să fii băiat așezat, că tu ești fiul tatii și tata este fiul meu; și să cauți și tu să nu faci nedreptate; și să nu te fudulești cu averea ta, că oameni suntem, și Cel-de-sus nu vrea fudulie; și să fii milos, dragul meu — și musca ce-i muscă și furnica de jos să n'o calci. Și nici pe mine să nu mă necăjești, că destul am fost necăjită: măcar azi cu nepoții mei, cu tine

să mă bucur și să te văd așa cum vreau ; și mai târziu, când îi fi tu mare, cum te-a cinsti lumea și cum or veni codanele să te ceară... Te uiți la mine ? Fată eram, însă dacă știam să mă port și dacă eram și frumoasă, umblau toți după mine...

— Erai tu frumoasă, Mamă ?

— Eh, cum eram eu... Fața ista lumina, puiule : albă-roșie ca un trandafir și bunicul tău, Dumnezeu să-l ierte, mă luase cu mare drag ».

Și Mama-mică zâmbia, și strângea ochii să-și aducă aminte. Și încet, vorbă cu vorbă, trecutul îi se prefira pe dinainte. Se vedea în horă fată frumoasă, cum o alese un tânăr, și se iubiau ei mult ; și tânărul plecă într'o zi și se prăpădi pe drum ; și cum rămase ea singură, cu un copil — o viață întreagă de văduvie, cu ani lungi, închiși, cu oftaturi pentru cel dus. Și când bunica se înduioșa spunând, numai ce se ivia și Doda :

«Ce-l ții aici băiatul ? Vrei să-l deprinzi

ca tine, mortăciune. Aista-i nepotu meu, și să alerge, să se joace...»

Mama-mică nu răspundea, și pe mine mă lua mila. Dar în scurtă vreme uitam, și apoi de iznoavă :

«Ori un șiștac, ori de nu...»

Și nu mă lăsam. O țineam de rochie, o luam și de păr, și o trăgeam, și ridicam și mâna, încât se zbătea biata-și de bunică : până când într'o zi nu mai putu să rabde. Iși șmulse năframa, și așa cu capul gol, cu mâinile ridicate, prinse a blestema. Văzui atunci turbure înaintea ochilor, îmi veni să mă repez la bunica ; dar simții că mă iau amețeli... Și nu-mi pot lămuri, nici aminte nu-mi aduc ce a mai fost, doar că — după o vreme, eram în pat, că prin aiureli, când și când, auziam ca un vânt repede suflând în casă, și glasuri cari veniau de departe, foarte departe ; niște oftaturi ; Doda vorbea și Mama-mică își ținea plânsul și iarăși Doda se auzia :

«L'ai pus în așternut... bucură-te acum !

Are să moară, nu te teme, are să moară,
și te-î scăpa de el...»

Apoi, la miezul nopții, când luminile se
stinseră, îmi păru că ușa dela odaia mea
se deschide, scârțâie, că cineva intră strecu-
rându-se și se apropie de mine :

«Puiule, dormi, dormi ?..» șopti un graiu
tremurat și plin de milă, și o gură — gura
Mamei-mici se plecă și mă sărută, odată,
de douăori, de multeori pe frunte, pe ochii :

«Sufletul meu, eu nu vream... Blestemele
mele nu se prind, că nu vream : numa să te
faci tu bine, că-ți dau tot, îți dau, sufletul
meu... Că pentru cine le țin eu, pentru cine
trăesc eu ?...»

Fața-i cu lacrimi se lipi de fața mea,
mâinile-i se întinseră ca două aripi de cloșcă ;
mă ghemuii și eu lângă dânsa, tăcui, și până
la ziuă dormii așa, în brațele calde, dulci,
ale bunichii.

De atunci ani curseră. Pustie rămase casa noastră, oamenii se împrăștiară, și bunicile se duseră și ele pe drumul fără margine. Mai întâi Doda și pe urmă — eram departe, în locuri străine, când primii veste și despre Mama-mică. Un frate îmi scria :

«Îți facem aste rânduri cu multă jale :
 «pe Mama-mică n'o mai avem. Aseară, după
 «sfințite, ne părăsi ; muri cel puțin cum doria,
 «în mâinile noastre, căutată și plânsă de toți.
 «Numai tu nu erai, și te doria, mult te doria.
 «și până-și dete sufletul cu tine 'n gură, frate !
 «O țineam cu vorba că o să vii, și te aștepta,
 «nu-și lua ochii dela ușă. Și când simți că-i
 «se apropie clipa, începu să plângă, și plângea
 «ca un copil : «Vream să-l văd, zise ea. Acum
 «a crescut și s'a făcut mare și cuminte...
 «știam eu, și de aceea, nu de rău îl certam».
 «Săraca Mama-mică ! Am dus-o azi la groapă,
 «și să ne vezi cum suntem... Ne pare casa
 «goală, că eram deprinși cu ea, și avea încă
 «zile de trăit ; dar Cel-de-sus n'a vrut să
 «ne-o lase mai mult...»

Nu putui să mântui scrisoarea. Mă gândii la copilăria mea, la vechile întâmplări de acasă. Unde erau toate? Unde erau bunicile? Mă pusei în genuchi, cum făceam totdeauna când mă săruta mama și spunea că sunt o floare, și mă închinai — și de sufletul Mamei-mici și de sufletul Dodei.

GARDANA

GARDANA

Mitu a lui Tegă se întoarse acasă foarte îngrijit. Cum intră pe ușă, nevastă-sa întreabă :

— E, nu s'a văzut încă ?

— Nu, nici azi.

— Așa-i când te lași pe un om necunoscut, un străin. Și dacă nu mai vine ? Doamne ferește, dacă se face nevăzut cu turmă cu tot ? !...»

Tegă nu răspunse. Rămase nemișcat în cerdacul tăcut, unde pătrundeau pe nesimțite umbrele ca de fum ale nopții, și se gândi. Mai știi ? Poate că nevastă-sa o fi având dreptate. Se întâmplă de astea ; ia turma și se duce 'ncolo, și apoi găsește-l

de mai poți. Unde să-l cauți ? Unde să-i dai de urmă ?

Și cugetând astfel, parcă începea să-l aibă înaintea ochilor pe cioban ; își aducea aminte ziua când l'a văzut întâi : un om strașnic, eșit ca din păduri, cu mustățile mari, pierdute în barba neagră, aspră, din care abia de se mai arătau ochii și umerii obrajilor. Intră la el și fără să-l privească 'n față, vorbi :

— Am aflat, mi-au spus unii și alții, că vrei să bagi țapi de crescut. Ia-mă pe mine păstor».

Tegă-l cercetă odată din ochi ; un astfel de om îi trebuia și lui. Intrebă :

— De unde ești ?

— Sunt... ia, din Blața. Toli, Toli ciobanul... Am fost la mulți celnici».

Tegă iar se uită la el, stătu o vreme în cumpănă și zise :

— Bine, te iau, numai să-mi fii cu credință, că vezi, pe mine mulți m'au înșelat, mulți m'au furat până acum».

Apoi se tocmiră. Toli rămase la Mitu a

lui Tegă și se purtă, cum nu se poate mai bine. După o lună plecară împreună spre părțile Sărunei, de unde cumpărară țapi, peste optsute de capete. Când să se întoarcă, Tegă — de teamă să nu-l calce hoții, o luă înainte pe ascuns, lăsând pe Toli singur să aducă turma. Și zilele trecură : o săptămână, două... Toli nu se arăta. Ce să fie? Multe-i treceau prin cap lui Tegă. Mai ales după cele ce-i spusese nevastă-sa... Noaptea nu dormi. Ațipia o clipă și iar se deștepta cu mintea la păstor, chinându-se — până ce cântară spre ziuă cocoșii. Atunci se sculă, și cum era scund și plin, cu toiagul în mână o porni pe dealul apropiat, de unde se deschidea departe, se întindea ca 'n palmă tot câmpul.

În acest timp la răsărit zăritele rumeneau. Și treptat-treptat se ivia și soarele. Rotund, purpuriu, aprins, lumina mai întâi creștetele munților, apoi razele se lăsau până 'n fundul văilor ; geamurile din sat căpătau deodată străluciri de foc ; pasări începeau să sboare ;

iar jos printre licăririle de rouă, din iarba proaspătă răsăriau flori, mai mult mărgărite și maci ca niște păhărele de aur. Dar Mitu a lui Tegă nu lua seama la nimic. Ochii lui stau pironiți pe câmp. De acolo venia ceva... un nor de pulbere.

«Turma, e turma!» murmură Tegă. Se auziră tălângile ușor, dulce, sunară cântând în aerul primăverii. Și hai-hai — clopotarul înainte, se apropia și turma, cei doi câini și din urmă păstorul cu sarica pe umeri.

— Bun sosit, strigă Tegă din toată inima. Măi Toli prea mult ai zăbovit. Mă miram eu...

— Ce vrei, că n'am venit deadreptul, am ocolit».

Țapii jucau împrejur, toți frumoși, aleși unul și unul, cu lâna mătăsoasă, sburdau, de-i venia și lui Tegă să sară și să-l strângă 'n brațe pe cioban și să-l sărute, atâta bucurie-l cuprinsese.

Tegă ținea turma, ca în toți anii, pe munții apropiați, munții din Aitoș. De pâne, sare

și tot ce era de lipsă se îngrijia Toli, care la două-trei zile odată, lăsând turma pe seama unui tovarăș, se repezia și până la stăpânul său. De obicei nevasta lui, Tegă țesea la răsboiu, când el intra :

— Bună vremea !

— Bine-ai venit, Toli, grația femeia cu blândețe. Tegă nu-i acasă, dar șezi, Toli, șezi că o să vie».

Păstorul se ușura de sarică și nu mai spunea o vorbă. Cerdacul, unde stăteau, era sus. Prin fereștile deschise privirea străbătea departe, se zăreau colinele adormite sub lumina după-amiezii ; dealungul lor un drum — și raguri de catâri încărcăți, caravane întregi suiau încet, din greu, șerpuiau înainte ca niște dungi albastrii și se pierdeau după muche. Femeia le petrecea din ochi, și fără să se miște din răsboiu, arătând cu mâna :

«Intr'acolo e și strunga, nu?»

Păstorul da din cap.

— Și nu te-am întrebat, Toli, cum merg țapii ? Ce crezi, i-om scoate bine anu ăsta ?

— Bine, foarte bine».

Și atât. Mai mult nu vorbia. Cu ochii pierduți, grei, întunecat ca noaptea. Dela un timp din ogradă tresăriau pași, apoi glasul unei vecine :

— Unde sunteți, soro, unde v'ați ascuns?

— Aici, Lenă, aici», răspundea femeia de sus. Lena urca scările, după ea și Doda lui Sili și Mia ; veniau toate cu lucrul, ca să nu se mai ducă până pe după asfințite.

— Ați auzit ? făcea Lena.

— Ce ?

— Alte două omoruri».

Bănelile cădeau asupra lui Gardana. Ajunsese ca un fel de vampir, despre care multe se povestiau. Mai ales bătrânii, dacă te-ai fi luat în vorbă, ar fi stat să-ți înșire :

Că era într'un sat o fată, cuminte și frumoasă de pica. Și nu era mare, de o vârstă cu Gardana, un băiat pe atunci. Și se aveau ei bine, se jucau împreună, se sărutau cum se sărută copiii, nu altfel. Dar vezi, că dela o vreme fetei începură a-i crește sinii ; acuma

le venia și lor nu știu cum, nu se mai sărutau, și când rămâneau singuri, nu cutezau a se privi în ochi : dânsa roșia ca mărul copt, iar lui Gardana îi tremurau buzele. Și de unde s'a ivit atunci unul Dina, fiu de celnic avut ; i-a plăcut fata și-a trimis s'o pețiască. Și tatăl ei nu s'a gândit, tatăl a dat-o.

Și Gardana, ce crezi... dacă a văzut și a văzut că nu-i chip, a scrâșnit odată, s'a bătut cu pumnul în piept și s'a dus. A doua zi era pe munți cu o ceată după dânsul.

Ee, dragostea n'are margini, dragostea și clădește, dar și ruinează multe case.

Tatăl fetei a fost prins și omorât ; și nu după mult și Dina. După aceea ani de-a rândul Gardana răspândi groază. Numai de câțva timp, ce se va fi făcut, unde se va fi ascuns, că nu se mai auzia de el. Inșă cum se întâmpla ceva și iarăși numele lui străbătea prin sate : «Gardana, e Gardana!» Poate că nu era, poate că s'a retras din munți, poate chiar a și murit ; dar lumea ce știa...

— Câți spuneți că erau? întreba Mia.

— Doi, amândoi negustori. Veniau din străini.

— Și cine să-i fi omorât?

— Altul nu-i... Gardana.

— Ce fel... mai trăiește Gardana?

— Apoi, gândiți voi, că într'adevăr a murit?

Nu, nu, ei singuri dau astfel de vești.

— Și dece?

— Unde a căzut poteră zdravănă, se vede—
ca să nu-i prinză.

— Poate...»

Răsboiul țesea înainte. Suveica ce trecea firul, vătalele sunau, și umpleau încăperea de un vuet adormitor. Doda lui Sili zicea cu mirare :

— Cine știe ce fel de om o fi!...

— Gardana?

— Gardana.

— Un om nici așa înalt, dar să te sperii, cu barba neagră, neagră... Și când nici gândești, îți iese 'n drum, parcă răsare din pământ. Nu l'a întâlnit odată și Todi al nostru?!..

— Cum așa ?»

Răsboiul deodată se opria. Roiuri de musculițe intrate pe ferestre bâzâiau împrejur, la căldura soarelui ; iar Lena încet :

— la când se întorcea dela strungă, hăt sus la Padea-Murgului a dat și peste Gardana.

— O fi fost alt cineva.

— El, el întreg, cu barba ceea, cu straele...»

Și sfatul urma. Toli ciobanul nu se amesteca defel în vorbă. Ședea colo pe dușumele, tăcut, neclintit — stană ce prinde mușchiu. Numai câte odată ridica sprâncenele groase și ochii se deșteptau ca dintr'o lume tulbure, neguroasă. Nevasta lui Tegă se mira, nu putea să priceapă : oare, ce o fi cu el ? De voinic, știa că-i voinic fără pereche, de când i se încredințase turma, nici un țap nu pierise ; decât și așa om, tot încruntat, să nu-i răză și lui buzele !

O fi ceva, firește că o fi... Și tot luându-se de gânduri, odată stătu să-i vorbească :

— Măi Toli, de atâtea luni ești la noi și nu mi-ai spus, ești însurat ?

Intrebarea fu neașteptată. Ciobanul păru a se reculege.

— Nu, răspunse apoi.

— Cum ? Nu te-ai însurat niciodată ? N'ai tu neyastă, n'ai tu casă ?

— Casă... hm, oftă el. Ai dreptate, era să am și eu casă, aveam și eu nădejdea la o fată, dar n'a fost... ce vrei, n'a fost scris... «Eu eram sărac».

Vorbia îndesat, cu ochii fugindu-i în lături. Și dupăce mișcă odată din mâini cașicum ar fi voit să spună : multe am eu la inimă, — adăugă :

«Fata ceea muri... și eu am să mor, toți o să murim».

Intr'o Marți pe la nămiezi — deoarece păstorul nu venise, Mitu a lui Tegă se sculă să meargă singur la stână. Scoase calul, cumpără doi saci de pâine și un miel proaspăt tăiat, trecu și pe la moară, unde dase niște orz, și așa încet, încet — el pe jos, calul

înainte, până să ajungă, soarele scăpătase după munții din Aitoș.

Păstorii se frecară la ochi, când îl văzură, iar el de colo :

— Am adus și un miel să-l frigeți.

— L'om mânca împreună, zise Toli, de noapte stai cu noi.

— Nu, că m'așteaptă acasă.

— La ceasul ăsta să pleci? Ce vrei...

— Nu-i vreme de plecat, luă vorba și Panu, tovarășullui Toli. Noaptea aduce multe primejdii».

Se întuneca de-a binele. Stelele tremurau. Vrând-nevrând, Mitu a lui Tegă rămase. Păstorii se apucară atunci de lucru : unul să treacă mielul în frigare, să aprindă focul, celalt să aducă frunze din pădure. Și aduse ramuri întregi, din care pregăti un adăpost de noapte pentru Tegă — înlăuntru cu un pat de ferigi verzi. Apoi tustrei se lungiră pe lângă foc. Pe încetul para se mai potolise, pe grămezile de jăratec mielul se rumenia cu picuri de grăsime, cu niște aburi,

cu un fum încărcat de mirodenii. Prin de-
sişuri străbătea luna, încât păreau că se
mişcă sub lumina ei mută, rece, care umplea
singurătatea. Umbrele munţilor se întindeau
fără margini. Câte o pasere de noapte ră-
tăcia pe sus nevăzută, scuturând din aripi.

Mitu a lui Tegă întorcea capul. Intr'un
rând privirea-i se opri, alături de Toli : o
puşcă şi un iatagan lung scânteiau jos. Fricos
nu era, însă oricât... Ridică ochii spre Toli :

«Ce om !.. gândi Tegă. Lângă dânsul, eu
n'am de ce mă teme».

Incepură să mănânce ; iute şi lacom, rupeau
friptura cu mâinile, fără să vorbiască. Toli
scoase spata şi se apropiè de foc. Tegă în-
trebă :

— Ce este ?

— Nimica... mie mi se pare... tot sânge,
pe mine mă urmăreşte sângele. Uită-te şi
tu Panu.

— Este, mormăi Panu... puţin sânge, iacă
ici se vede... o pată, două pete roşii»

Trecu o vreme. Câinii dădură năvala spre

pădure. După lătrat, simțiai că-s nișcaiva oameni răi. Toli ascultă puțin, luă pușca, și repede către Tegă :

— Ai vr'o armă la tine ?

— Am... un pistol.

— Scoate-l și intră colo și nu te mișca... Iar tu, Panu, dă-te mai încolo... nu lângă toc, trage-te la umbră».

Când sfârși vorba, iată și hoții. Veniau furișindu-se de-a bușele, ferindu-se de lună, dar păstorul îi zări, și nu așteptă, slobozi un foc în vânt.

«Nu trage, bre, nu trage !» răcniră hoții. Și se făcu o larmă grea — turma frământându-se, câinii lătrând din ce în ce mai întăritați ; și o detunătură iar, și încă una, pușca lui Toli bufni surd, și după ea niște țipete :

«Pe toți ne-a mânca ăsta, pe toți...»

— Armele jos, lăsați armele! strigă Toli.

— Ia, bre, că le-om lăsa, da nu trage.

— Lăsați-le !»

Vocea lui Toli tuna. Numai de vocea lui

să te fi cutremurat. Hoții lepădară armele și se apropiară. Erau trei. Unul mai tânăr, ca de treizeci și cinci de ani, cu chipul slab, slab, foarte palid. Dintr'un picior îi curgea sânge, curgea închegându-se pe cioarecii albi. Toli stătu lângă dânsul. Zise :

«Te-am rănit... Eu te-am rănit?»

Hoțul nu răspunse. Toli își încrucișă mâinile și clătinând din cap :

«La mine, bre, la mine v'ați găsit, pe mine să mă călcați? Știți voi, știi tu, bre, cine-s eu ?..»

Și se priviră în ochi, amândoi se priviră — îndelung și'n fundul ochilor se priviră. Și fiecare se va fi gândit: oare, de unde'l cunosc eu ?.. că nu se poate, trebuie să-l fi cunoscut undeva. Din viața lor, din trecutul anilor îndepărtați răsăriau lumini și încet-încet prindeau a-și aduce aminte.

«Gardana, grăi hoțul, tu ești?»

Mitu a lui Tegă avu o tresărire. Fiori ca de ghiață-l străbătură. Cine rostì acest nume? unde era Gardana? Și după câte se întâm-

plaseră, acum rămase înlemnit : Toli și hoțul își dau mâna, se sărutau și 'și vorbeau :

— Gardana, Gardana, eu te țineam mort... mi-au spus c'ai murit, Gardana.

— Nu frate, zise Toli. Poate că era mai bine să fi murit...»

Și după ce se opri o vreme :

«Dar pe tine te doare, frate ; eu te răni... vezi, încă puțin era să te răpun, frate Manole, să-mi iau pe cap și alt suflet, și alt sânge... Iacă, era să te răpun... care te'mpinse, care te puse'n bătaia puștii ? Incă puțin, frate Manole... și alt suflet, și alt sânge...»

Pentru întâia oară, după ani de zile, prindea și el să se înduioșeze. Rupse o fășie din cămașa lui, se aplecă spre Manole și-i legă rana. Ceilalți se uitau mirați. Apele dormiau, codrii dormiau. Din frunzișuri, din văi, din peșteri veniau glasuri ; murmurau din fundul nopții, slabe, îndepărtate ca un fel de ră-suflet, mai mult ca un oftat al pământului adormit. Manole vorbi :

«Ți-aduci aminte Gardana? Eram pe munții

din Baitan, știi... la Piatra-de-Furcă, eram împreună, când ne-a strâns potera din toate părțile — urdii întregi. Până spre noaptele-am ținut piept... ee, și atunci am văzut cine-i Gardana ! Că ne-ai strigat odată, și drept înainte... noi după tine și așa de-am scăpat, cu iataganele ne-am făcut drum. Apoi când trompetele începură să dea alarma și puștile să bubue, pe tine te-am pierdut din ochi, Gardana ; cu toții ne-am împrăștiat, eu am rămas singur în vale sub Piatra-de-Furcă. Ți-aduci aminte ? O fi cinci ani, mai mult... șase ani sunt de-atunci. Unde-s tovarășii ăilalți ai noștri ?

— Tovarășii... s'au dus, i-am lăsat să se ducă. Frate Manole, păcate, blăstem greu pe capul meu — să mă strivească, frate. Și om să fac rău, eu nu eram. Tu știi... de atâtea ori m'am dus la Dina. Am zis : Nu, bre, nu mă băgă 'n foc, gândește-te... Și la tatăl fetei m'am dus. Dar vezi că Dina era bogat, Dina avea turme de oi. Și fata i-a dat-o lui ; fără s'o întrebe, că fata nu-l iubia... Și apoi,

spune frate s puteam eu să rabd, să-mi mușc
mâinile și să tac? Puteam?..»

Toli a lui Gardana tăcu. După un răstimp,
gândindu-se, adăugă încet :

«Da' fata s'a stins... de rău și de amar
s'a stins. Când o fi și pe noi ne-o acoperi
țărâna, ne-or putrezi trupurile undeva, și
nimeni n'o plânge... nici o lacrimă, toți au
să se bucure... Nu știi, frate..... da', de
când a murit fata ceea, parcă nu-s omul
de mai înainte. Am vroit să-mi fac seama,
am hoinărit ici-colo și într'o zi am venit și
la Tegă, să fie sănătos... M'am dat că-s din
Blața, că-s cioban; cine, de unde să mă
știe !...

Da' pe tine, frate, ce vânturi te bătură?

— Urâte vânturi, măi Gardana. Trei ani
inchis în Tricol. Temnița mi-a stors din viață.
Luni de zile am săpat... cu mâinile, cu un-
ghiile am săpat, pânăce într'o noapte, când
era furtună, am spart zidul și am scăpat
împreună cu aști doi tovarăși. Și când m'am
văzut iarăși pe munți, gândul mi s'a dus

la tine . . . Am aflat c'ai murit, Gardana ; da' vezi cum s'a întâmplat, cum a fost să se întâmple, cum aduce soarta lucrurile, măi frate Gardana . . . nu-i o lună de când am scăpat».

Pe neașteptate umbrele nopții se topiau. Hoții curmară vorba, parcă li era frică de arătarea zilei — rămaseră tăcuți, cu capetele 'n pământ, în fața luminilor de slavă ce înfloriau zorile.

Toli a lui Gardana întrebă :

— De acum unde vă duceți ?

— Noi știm ? . . . Unde o fi. Pădurile-s multe».

BIBLIOTECA CENTRALĂ
UNIVERSITARĂ
BUCUREȘTI

CUPRINSUL

LIBR
09

CUPRINSUL

	<u>Pag.</u>
Casa Părintească	7
La o Fântână	37
Mortul	47
Ica	55
Tușu	77
Balta Moartă	93
Zidra	103
Intr'un Sat	115
Lacul	127
Râpa lui Mihai	137
Tinca	147
Două suflete	159

ALTE NOVELE

Pena	179
Bunicile	191
Gardana	207

BIBLIOTECA
CENTRALĂ
UNIVERSITARĂ
BUCUREȘTI

VERIFICAT
1987

VERIFICAT
5007